

ARGIA

Palestinako erresistentziaren oinarria: laborariak

LEKUKOTASUNAK

LURRALDE OKUPATUETATIK

30-35. orrialdeak

2.903 | 2025 / 02 / 02 | 4 €

***"Ez gara ohartzen
gizakiak dituen
mugekin"***

14 | SARAH BABIKER

***Arrantza industria
handia dirulaguntzei
esker bizi da***

24 | IKERKETA

***Bat gehituta, bederatzi
dira euskara hutsezko
liburu azokak***

46 | DOINUELE

Erosten duzun produktu bakoitzarekin,
ekarpen ekonomikoa egiten diozu
Mbolo Moye Doole elkarteari.
Batez ere Senegaldik etorritako
migratzailez osatutako Bilboko
kale-saltzaileen elkarte da Mbolo.

Jertsea **28 €**

Bidalketa gastuak **5€**.

Bidalketa doan **40€**-tik gorako erosketetan.

Amul been nit ku leegalul

**inor
ez
da
ilegala**

ARGIA eta MBOLO MOYE DOOLE ELKARTEA

Panorama

- 04 | ASTEKO ARGAZKIA
- 06 | AKTUALITATEA
- 07 | MATERIALISMO
HISTERIKOA
- 07 | EZ HANKA EZ BURU

AZALEKO ARGAZKIA: **DANI BLANCO / ARGIA CC-BY-SA**

Iritziak

- 19 | ENDIKA ALABORT
- 20 | CIRA CRESPO
- 21 | ANDREA BARTOLO
- 21 | ARANTZA GUTIERREZ
- 22 | LAURA PENAGOS

Finkoak

- 40 | ARGIA KOMUNITATEA
- 41 | DENBORAREN MAKINA
- 42 | BIZI BARATZEA
- 50 | DENBORA-PASAK
- 51 | KULTUR-KRITIKAK
- 54 | EZETZ ASTEA ONDO
BUKATU

SAILEN GOIBURUETAKO ILUSTRAZIOAK: **CLIPART COURTESY FCIT**

2 aldiz+

Balio erantsia lehorreraturiko tona bakoitzeko: arte geldo ttipiek, hondoko arraste-sare eta senuetikiko, bi aldiz balio erantsi gehiago sortzen dute.

24 | **ARRANTZA EREDU BAKOITZAREN ONURAK ETA KALTEAK**

Lukas Barandiaranek ondutako erreportajeaz azaldu ditu Frantziako ikerketa baten emaitzak: arrantza industrialak eta artisau arrantzak zer ondorio dituzten bai sozialki, bai ekonomikoki eta bai ekologikoki. Diru laguntza gehien jasotzen dutenak dira suntsitzaileenak.

Elkarrizketak eta erreportajeak

12 | NET HURBIL

Jendez hustutako landa eremuetara basabizitza ez da uste bezala itzultzen

Nicolas Goñi

16 | PERTSONAIA | SARAH BABIKER

"Abiadura honetan ezin diegu eutsi funtsezkoak direnei"

Danele Sarriugarte

30 | ELIKADURA BURUJABETZA ETA ERRESISTENTZIA

Laborarien borroka Palestinan

Kelo Arribas

36 | INAZIOARTEA | MEXIKO

Elkar babestuz borrokatzen duten emakume ekintzaileak

Leire Artola

46 | KULTURA | DOINUUELE

Aurtengo bederatzi plazak

Estitxu Eizagirre

48 | KULTURA | GEROTIK... GERORA

Natalia Ginzburg, gure atzo guztiak

Paul Beitia

ARGIA HIZKUNTZA POLITIKARAKO
SAILBURUORDEZAK DIRUZ LAGUNTZEN DU:

**EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO**

KULTURA ETA HIZKUNTZA
POLITIKA SAILA

Gobierno de Navarra **Nafarroako Gobernua**

Jabetza

Komunikazio Biziagoa
S.A.L. Ametzagaiña Taldeko partaidea

Erredakzioa

Axier Lopez, Eneritz Arzallus,
Estitxu Eizagirre, Gorka Peñagarikano,
Jenofa Berhokoirigoin, Jon Torner, Julene
Flamarique, Lander Arbelaitz, Leire Artola,
Leire Ibar, Manex Moreno, Mikel Garcia,
Onintza Irureta, Urko Apaolaza,
Xabier Letona, Zigor Oleaga

Diseinua

Maitane Gartzandia

Argazkilaria

Dani Blanco

Produkzioa eta inprimaketa

Antza S.A.L.

Administrazioa

Jone Arzallus, Mari Karmen Loiarde

Salmenta

Karlos Olasolo, Pello Basurto

Banaketa

Olatz Korta

Azoka

Mikel Olabide

Idazkaritza

Ane Gaztelumendi, Aloña Sorluze,
Bego Zuza

Web garapena

Asier Iturralde

Informatika

Iametza interaktiboa, S.L.

Lege gordailua: SS 837-2012

ISSN: 0213-909X

Batzorde parekidea: 72562 E

GUIREKIN HARREMANETAN JARTZEKO

Posta elektronikoak

komertzial@argia.eus
komunitatea@argia.eus

Telefonoa

943371545

Gipuzkoa

Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria

Nafarroa

Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina,
31001 Iruñea

Ametzagaiña taldeko kidea da ARGIA
honako enpresekin batera:

antza
KOMUNIKAZIO GRAFIKOA

iametza
ADUR software
productions

Doan eta libre

ARGIAko edukiak kopiatu, moldatu,
zabaldu eta argitaratu ditzakezu, gure egiletza
aitortu eta baldintza beretan eginez gero.

Lizentzia hau baliagarria da testuentzat
eta, argazkien eta ilustrazioen kasuan,
ARGIAren sinadura daramatenentzat soilik.

Ekoedizioaren Institutuko
bazkide da ARGIA

OLATUKOOP

Ekonomia sozial eraldatzaileen
sareko kide gara

Faxisten gauzatxoak

Batzuetan norbaitek hala erabakita milioika lagunen aurrean egindako keinu bat berriz proiektatzea nahikoa da ekintza politiko eraginkor bat egiteko. Horixe egin dute Alemanian. Multinazionalen menpeko hedabideak zalantzatan jartzen ari diren bitartean, ea munduko alderdi neofaxistak babesten eta neonazien programa orotan dauden zenbait ekimen –azal iluneneko pertsonen deportazio masiboak, kasu– sustatzen dituen enpresari eta politikari faxista batek nazien agurra egin nahi ote zuen, agur nazia egin zuenean.

 **ELON MUSKEN TESLA ENPRESAK BERLINEN DUEN
FABRIKAN EKINTZA EGIN DUTENEN ESKUTIK.**

 AXIER LOPEZ

TESLA

Trumpen lehen 7 neurriak

 GORKA PEÑAGARIKANO GOIKOETXEA

1/ DEPORTAZIO PLANA

Donald Trumpen programa politikoa-ren oinarrian haxe dago: "AEBen bu-rujabetza bueltan da". Fundamentala, horretarako, "segurtasuna" da. Hasteko, Mexikorekin muga egiten duten AEBeta-ko estatuetan larrialdi egoera ezarri du.

Dena dela, AEBetako beste lekuetan, esaterako ipar-ekialdeko Chicago hirian, "kaosa" lehertu da. Izan ere, susmoa ze- goen lehen deportazioak –*Operation Sa- feguard* deitu diotena– Chicagon abiatu- ko zirela, antza Poliziaren presentzia ere nabarmen areagotu da, eta hainbat mi- gratzailek, edo haien egoera administra- tiboia era irregularrean zutenek, hiria utzi dute azken egunotan korrika eta presaka.

Bestalde, "migratzaileen pare" ipini ditu droga-trafikoan aritzen direnak. Are, "herrialdearen etsai" izendatu ditu.

2/ ENERGIA BERRIZTAGARRIAK, BAZTERRERA

Green New Deal gisa bataiatu zuen Joe Bidenek energia berriztagarrien alde- ko politika-multzoa. Bada, indargabe- tu egingo du Trumpek: "Parke eoliko masiboek paisaia naturala degradatu besterik ez dute egiten, eta estatubatu- rrei ez diete balio energia eskuratzeko". Erregai fosilen alde, modu iraingarrian, honela esan zuen: "Lurra zulatzeraz goaz, *baby*, lurra zulatzeraz".

Manufaktura-industria "nabarmen kaltetu dute fartsa-politikek", esan nahi baitu energia berriztagarrien aldeko

neurriek, eta industria hori hauspotzeko manera bakarra erregai fosilen mutu- rreko esplotazioa dela dio, gainbehe- ran den automobilgintzari keinu egin- da: "Nahi duzun autoa eros dezakezu". Gehien kutsatzen duten autoak apurka- apurka merkatutik baztertzeko asmoa zuen Bidenen administrazioak, eta hori indargabetuko du Trumpek.

Bestalde, arropa eta ontzi garbigailu, bonbilla eta komunontzi berriek inguru- men ziurtagiria izateko derrigortasuna zuten orain arte, eta hori ere baliogabe utzi du. Izan ere, klimari buruzko Paris- ko Akordiotik atera du AEB.

3/ MUGA-ZERGAK?

Muga-zergak ipiniko ditu, baina ez dago argi zenbatekoak eta nori. "Herrialde etsaiei %100ekoak", du esana. Esan gabe doa AEBei erregaia erosten ez die- ten herrialdeak begiz jota dituela; horre- kin egin du mehatxu.

Bestalde, produktu faltsifikatuen aur- kako jarrera hartuko du; galarazi egin- go du AEBetan ekoizitako produktuen plagio merkeak, "plagio txinatarrak", AEBetan saltzea.

Esportazioentzat zerga-sistema bere- zi bat ezarriko du: erosle diren herrial- deei exijituko die enpresa estatubatu- ar esportatzaileen zergak ordaintzea.

4/ PANAMAKO KANALA

AEBen menpe egon zen Panamako ka- nala gaur egun Panamak berak kontro-

latzen du. Bada, Trumpen esanetan, on- tzi estatubatuarreri "injustuki gehiegi" ordainarazten zaie bertatik igarotzen direnean, "Txinak hala nahi duelako". Horrekin amaitzeko konpromisoa adie- razi du, "aldez edo moldez kanalaren kudeaketa berreskuratuta".

Bestalde, hauteskundeak irabazi os- tean jakinarazi bezala, Mexikoko Gol- koari izena aldatuko diola ere esan du: *Amerikako Golkoa*.

5/ FUNTZIONARIOAK, LANTOKIRA

Etiket lan egitea ez dela produktiboa dio, baizik eta kontziliazioaren izenean iruzurra egiten dela, eta, besteren artean horrexegatik ari dela AEBetako ekono- mia gainbeheran.

Gehenez ere egun bat egingo dute etiketik, eta kasu batzuetan egunero-egu- nero, "salbuespenik gabe", joan beharko dute lantokira.

6/ ADIERAZPEN ASKATASUNA "BERRESKURATU", BAINA "GENEROAK DIRA BI ETA EZ GEHIAGO"

Pertsona transexualen eta ez-bitarren eskubideak deuseztatuko zituela, hitze- man bezala, konplitu egingo duela esan du. Ez du gehiago sakondu, hau esatetik harago: "Generoak? Bi dira. Gizona ala emakumea. Ez gehiago".

Handik gutxira esan du bere iritziko adierazpen askatasunari buruz esateko zeukana: "Adierazpen askatasuna behin betiko bermatuko duen lege bat sinatu- ko dut. Inoiz ez da galaraziko edonola- ko adierazpen publikorik; lehen eskutik ezagutzen dut nik zer den hori".

7/ TIKTOKI LUZAPENA

TikTok sare soziala legez kanpoko da AEBetan, argudiatuta ez direla haurren eskubideak bermatzen eta babesten. Ezta Instagramen ere, esaterako. Bai- na horrek ez dio gehiegirik axola, Insta- gram, Facebook eta Whatsapp-en jabea, Meta enpresa, estatubatuarra delako, eta TikTokena txinatarra. Trumpek lu- zamendua eskaini dio TikTok: 75 egun eman dizkie enpresari estatubatuarreri TikTok erosteko, eta hartara legezko bihurtzeko AEBetan. ●

MOTZEAN

Oibarko ikastetxe publikoan D eredua ezarriko dutela iragarri du Nafarroako Gobernuko Hezkuntza Departamentuak. Hilabeteetako protesten ondoren, euskarazko lerroa ezartzea lortu dute.

Salbatore Mitxelena ikastolak 140.000 euro ordaindu beharko ditu, Eusko Jaurlaritzak Haur Hezkuntzarako ezarri dion matrikulazio muga gainditzeagatik, baina 8 ikasleak mantenduko ditu, negoziazioen ondorio. Hezkuntza Sailaren erabakiak eta jarrerak salatu ditu ikastolak.

2.000 lagun inguruk Europaren migrazio politika "hiltzaileak" salatu dituzte, Irundik Hendaiarako martxan. Korrika igaro zenean hainbat migratzaileri muga igarotzen laguntzeagatik auzipetutako ekintzaileei babesa eman diete.

GKSk deituta, manifestazio jendetsuak egin dituzte Bilbon eta Iruñean, "faxismoaren kontrako euste-horma eraikitzeko asmoz". GSKs eskua luzatu die langile-klaseko kolektiboari, "faxismoari aurre egiteko".

"Independentziara egunak" antolatu ditu Ernaik Hego Euskal Herriko 75 udalerritan. Apirilaren 20an, Aberri Egunarekin batera, Berriozarren egingo duten Gazteon Eskutik jardunaldia izango dute azken geltoki.

Ia urtebeteko erbestealdiaren ondoren, desplazatutako milaka palestinar Gazara itzultzen ari dira, su-etenarengatik ireki den Netzarim korridorea baliatuta.

EZ HANKA EZ BURU

ADUR LARREA
www.adurlarrea.com

EKONOMIA

Hezkuntza sailari

NAROA ELORTZA
GORROTXATEGI

Greba ataritan jaso nuen zuen e-maila, posta pertsonalean. Hasieran, beste askok bezala, grebaren aurrean ze aukera ditugun jakinarazteko zela pentsatu nuen. Baina ez, grebaren aurkako mugimendu politiko eta komunikatiboa zen jasotako e-maila.

Aitortuko dizuet ahozabalik utzi ninduela, ikusten nuena ezin sinetsi. Komunikabideak erabiltzearekin nahikoa ez, esparru pertsonala erabili duzue langile mugimenduen aurka. Zuek, zerbitzu publikoak bermatu, indartu eta hobetzeko konpromisoa izan beharko zenuketenok. Zuek, gure txikien etorkizunarekin konprometitu eta egon beharko zenuketenok.

Hezkuntzako langileen greba eta mobilizazioa kalitatezko zerbitzu publikoen aldeko borroka da. Langileen lan-baldintza hobeei gure txikien kalitatezko hezkuntza bermatzeko baldintzak sortzen dituzte. Ratio baxuak ezinbestekoak dira aniztasunaren kudeaketa egoki baterako. Irakasleen egonkortze prozesuek hezkuntza proiektuak indartzeko aukera ematen dute. Eta aldarrikapen guztiok lortzeko, borroka eta mobilizazioa ezinbestekoa da.

Horregatik, seriooki diotsuet ez dudala ulertzen. Ez dut ulertzen nola egin dezakezen halako joko zikina funtzio publikoko langileen aurka. Gure zerbitzu publikoen aurka. Akaso, pribatizazioa eta prekarizazioa bultzatu nahi duzuelako, gutxi batzuk aberastearen truke. Edota arrakala eta desoreka sozioekonomikoak are handiagoak izatea interesatzen zaizuelako, auskalo ze helburu makabroekin.

Lehenengo greba egunak pasata idazten dizuet gutun hau, pozik, txoratzen, arrakasta itzela izan duelako greba deialdiak, %75ekoa sindikatuen esanetan. Langile publikoek erakutsi dutelako beraien konpromiso garbia kalitatezko zerbitzuen alde, hezkuntzaren alde, elkarbizitzaren alde, gizarte justuago baten alde. Zorionak eta eskerriko asko grebalariei. Alboan izango gaituzue. ●

ANALISIA

Irakasleen gurasoez kokoteraino

MIKEL GARCIA IDIAKEZ

FREPIK

Seme-alabari jarritako notarekin (bereziki Batxilerrean) edota jarrera txarregatik irakasleak ezarritako neurriekin ados ez dauden gurasoen presioa da irakasleek duten arazo nagusietakoa, hori diote Vigoko maisu-maistra askok eta Anpe hezkuntza sindikatuak. Jakin-mina piztu dit albisteak: zein da guraso eta irakasleen arteko harremana gurean?

Egokiena zer den jakin badakigu: irakasle eta familiak elkarlanean aritzea, eta ziur hezkuntza komunitate askotan hala ari direla Euskal Herrian. Baina ziur, baita ere, beti ez dela hala, eta harremana bi norabidetakoa izanik, batzuek eta besteek dugula autokritikarako tarte.

Guraso zaren hori: zenbat konfiantza duzu irakaslearengan eta zenbat autoritate aitortzen diozu (edo zenbatetan desautorizatu duzu seme-alaben aurrean)? Zenbatetan kritikatu duzu haren metodologia eta jarduna? Zenbateraino da eskolatik jasotzen duzun iturri bakar (eta inplikazio bakar) seme-alabak kontatzen dizuna? Zenbateraino gainbabesten duzu seme-alaba, beti bere aurka injustuki ari diren sententziaz? Etxean zenbateraino hartzen duzue kontuan eskolan duen jarreraz (eta bestelakoez) irakasleak dioena?

Irakasle zaren hori: zure ikastetxeak zenbatetan utzi ditu gurasoak hezkuntza proiektutik eta erabakietatik at? Zenbateraino nahi duzu gurasoak eskolako jardunean benetan inplikatzeko eta parte hartzea, eta zenbateraino iruditzen zaizu buruhauste eta ez dagokion arloan muturra sartzea? Zenbatetan agertu zara prest (zure irakas-metodoetan, neurrietan, erabakietan...) malgutasunez jokatzeko? Zenbaterainoko garrantzia ematen diozu gurasoekiko komunikazioari? Baloratzen al duzu (ba al dakizu) ikasle eta familia horrek etxean egiten duen ahalegina? Hartzen al duzu kontuan ikasleaz familiak kontatzen dizuna?

Laburrean, elkarren arteko komunikazioa zenbaterainokoa da, zalantzak, kezak, ikuspegiak, adostasunak eta desadostasunak partekatzeak, elkarrekin bide-orria marrazteko? Zenbateraino aliatu eta zenbateraino arerio? Hain urrunera joan gabe, zein neurritan elikatzen dugu elkarlana, ikasle taldeak aurrera egin dezan, eta zein neurritan hezten dugu haurra/gaztea batak besteari bizkar emanda? ●

12

eguneko greba zikloari hasiera eman diote EAEko hezkuntza publikoan, ELA, LAB, STEILAS eta CCOO deituta. Egun ezberdinetan grebara daude deituta irakasleak, Haurreskolak Partzuergoko langileak, eta sukalde eta garbiketakoak. Lan baldintzak hobetzea eta lan hitzarmenak berritzea dute helburu.

171

langile kaleratuko dituela iragarri du Guardian multinazionalak. Laudioko lantegian duen labea itxiko duela eta, ondorioz, bertako behargin guztiak kaleratuko dituela adierazi du.

30,86

milioi hektarea baso eta eremu natural suntsitu zituzten suteek Brasilen iaz, Italia osoaren azalera baino gehiago. Suteek %79ko igoera izan zuten, 2023arekin alderatuta.

“Europak inbertsio militarra handitu egin behar du”

MARK RUTTE

NATOk idazkari nagusia.

GEDAR (2025-01-23)

“AHT-REN LANAK ESKLABOTZAREN ADIERAZLE MODERNOA DIRA”

AHT GELDITU

Bestalde, AHTk Arabako nekazal lurren desjabetze handia ekarriko duela salatu dute nekazari eta abeltzainek.

2025-01-24

“Indarkeria sistemikoa berrantolatu egin da, modu esplizitu eta lotsagabeenetara joz, eta indarkeria inplizitu eta sinboliko mota berriak erabiliz”

BEGOÑA ZABALA, AMAIA P. OROZKO

Talaia Feministak 2024. urteko dosierra aurkeztu du.

2025-01-20

Estetikoa

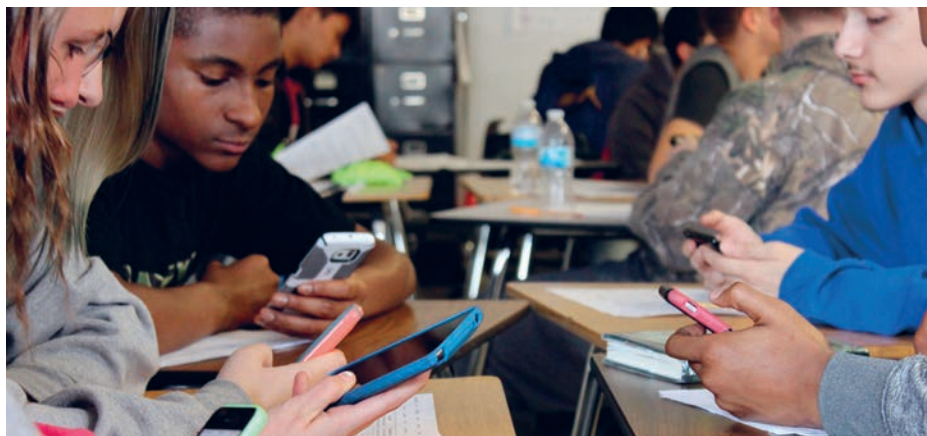

DIANA FRANCO EGUREN

Asteburu honetan 'estetikoa' hitzaren inguruan pentsatzen aritu naiz, lagun batek esandako esaldi baten harira: "Lan hau estetiko da". Estetiko hitzaren etimologia aztertu dut, badirudi jatorrian zentzumenen bidez hautematea zela bere esanahia, eta gerora edertasuna bilatzearekin lotu zen. Egungo gizartean, iruditzen zait edertasuna bilatzea eta itxurakeriaren beharra korapilatzen direla estetiko hitzaren baitan. Nire laguna unibertsitateko irakaslea da eta bere lana estetiko delako esaterakoan, adierazi nahi zidan bere lanari ez diola zentzu askorik ikusten, burokrasia baita bere egitekoaren gehiengo, sistema meritokratiko baten barruan.

Estetiko hitzaren erabilera honek, eremu fisikoan zein eremu digitalean, bizi dugun errealtatean alegia, egiten dugunak duen eraginaren norabideaz dihardu. Munduan eragiteko boterea galtzeaz dihardu. Egungo munduan, adibidez, zaurgarritasun handiena duten kolektiboak (genero aldetik, jatorri aldetik, gaitasun ekonomiko aldetik...) egoera konplexuen inguruan informazio eta datu ugari jasotzen gabiltza, beharrezkoa den lana, baina noraino ez da estetiko? Gaurko errealtatean noraino du eragina? Boterea dutenak zein kasu egiten diote? Eta kasu egiten diogunok zein agentzia gaitasuna dugu?

Bizi dugun errealtatea estetiko delako susmatzen baduzu, hau da, sisteman duzun egitekoari ez badiozu zentzu askorik ikusten, errealtateari forma ematen diotenak egiten dituzten ekintzen zentzuan arreta jarri, zergatietan. Soilik hortik aurkituko ditugu eragiteko bideak eta emango ditugu bizitzaren dugun errealtatean eragiteko pausoak. ●

Mugikorrik ez Brasilgo eskoletan

AXIER LOPEZ

Gure bizitzetan pantailen inbasioa azkartu da azken urteotan. Euskal Herrian, alde batetik, "pantailak euskaraz" nahi ditugula diogu ikus-entzunezkoen eskaintza handitzeko, eta bestetik, antolatzen gara umeei pantailak dakartzkien arriskuez ohartarazteko. Ez da gai erraza, baina gurean bakarrik ez, kezka mundu osora ari da zabaltzen.

Mugikorrek eskola barruan eragiten dituzten ondorio negatiboak buruzko azterlanak metatzen dira, dela arretagabeziatik, dela sare sozialekiko mendekotasun goiztiarratik, dela ikasleen antsietatea larriagotzeatik. Egoera honen aurrean, hezkuntza komunitateak mobilizatzen ari dira, erabakiak hartzen. Munduko herrialdeen herenak murriztu egin du jada telefonoen erabilera eskoletan. Horien artean, pauso esanguratsua eman berri dute Brasil.

Urtarrilaren 13an, Kongresuak lege bat onartu du "oinarrizko hezkuntzaren etapa guztietan, ikasleek tresna elektronikoko eramangarri pertsonalak erabiltzea debekatzeko, baita jolastokian edo klaseen arteko tartetean ere". Hori dela eta, gailu horien erabilera erabat mugatu duen Erdialdeko eta Hego Amerikako lehen herrialdea da.

Erabakiaren gordintasunaz –erabateko debekua– aparte, azpimarratzekoa da legearen inguruan normalean elkarri mokoka aritzen diren indar politikoek lortutako adostasuna. Eskuin muturreko zenbait diputatuk baino ez dute aurka bozkatu, Jair Bolsonaro militar eta presidente ohiaren Alderdi Liberaleko kideak.

Haien ezezkoa era bitxi honetan argudiatu dute: ikasleek telefonoa aldean edukitzeko aukera izan behar dute, irakasleen "doktrinamendu-praktikak" grabatzeko eta "Brasilgo hezkuntza kutsatzen duen aktibismo ideologiko marxista" salatzeke. Edonola ere, Bolsonaroren alderdiko kongresukide batzuek ere onartu dute legea.

Arau berria datorren astean sartuko da indarrean, otsailean, ikasturte berriaren hasierarekin batera Brasil. 15.100 delako legearen helburu nagusia da "haurren eta nerabeen osasun mentala, fisikoa eta psikikoa babestea". Eskoletako telefonoen erabateko debekua baditu salbuespen batzuk, hala nola erabilera pedagogikoa eta osasun-arrisku edo -arazoengatik premiazkoak diren zenbait kasutan.

Zenbait ahotsek legea positiboa dela adierazi badute ere, batez ere hezkuntza-komunitate osoaren artean gaiaz eztabaia pizten duelako, batzuek kritikatu dute Brasilgo eskolak eta irakasleak ez daudela prestatuta irakaskuntzan teknologia berriak sartzeko, eta ez dagoela horiek txertatzeko proiektu pedagogikorik.

Denok Hezkuntzaren Alde eskola publiko unibertsal eta kalitatezkoaren aldeko mugimenduaren ustez, irakaslea "ordenagailuaren edo mugikorraren pantaila baino garrantzitsuagoa da, teknologia ez du bera ordezkatzeko, baina ez da etsaia. Tresnak konbinatu behar dira. Paperezko liburua buruz ikasteko tresna hobea da, baina digitala egokiagoa da irakaskuntza pertsonalizatzeko eta askotariko beharri-zan eta interesei erantzuteko". ●

“Demokrazia eta adierazpen askatasuna daude, baldin eta dirua badaukazu”

LEIRE IBAR DANI BLANCO / ARGIA - CC BY SA

Joseba Alvarez eta Eñaut Alvarez aita-semeei bi urte eta erdiko, eta urte eta erdiko kartzela zigorrak eskatzen dizkiete 2023ko San Sebastian bezperan, Plaza Berrian, Etxera jartzen zuen pankarta bat zintzilikatzen saiatzeagatik. Bi urte geroago, urtarilaren 29an epaiketa dute Donostiako epaitegian. Egun batzuk lehenago elkarriketatu ditugu.

Zer gertatu zen 2023ko San Sebastian bezperan?

Eñaut Alvarez: Urtero bezala hainbat herritar joan ginen Plaza Berria, euskal preso politikoak etxeratzeko pankarta jartzera. Plazan udaltzainek esan ziguten debekatuta zegoela pankartak jartzea. Pankarta jartzen saiatu ginenean gure aurka oldartu ziren, hori nahikoa ez, eta prozesu judizial bat ireki dute gu zigortzeko asmoz.

Poliziaren jarrera justifikatua izan zela uste duzue?

Joseba Alvarez: Poliziak idatzitako txosten juridikoan jasotzen dira gertakariak, eta atentatua egotzen digute. Atentatua leporatzeko arrazoiari begiratuz gero, espediente judizialaren arabera, behatz batteko “azaleko urradura” egin izana leporatzen digute. Behatza ez dago okertuta, ez hautsita, udaltzainek ez dute kolperik salatzen. Txosten juridikoan urradura bat soilik dagoenean, atentatuaren akusazioa jartzeak adierazten du guk ez genuela biolentziarik erabili.

Pankartako sokarekin sokatira bat egon zelako ezarri dute hori, pankartaren soka plazatik zihono alderik alde, gu alde batetik tiraka eta beraiek beste aldetik tiraka. Garbi gelditu da, hor egon zen eraso bakarra beraiek egindakoa izan zela, guk nahiko lan geneukan pankarta jartzearekin, ez genien eraso egin. Muntaia polizial bat antolatu dute, gertakari horrekin gu zigortzeko eta zirkuitotik kentzeko. Egia da ez genielarik kasurik egin eta desobedientzia egin genuela, adierazpen askatasunarekin pankarta politiko bat jartzeko ez baita baimenik eskatu behar. Erresistentzia egin ge-

nuela onartzen dugu, baina atentatu bat egon zenik inondik ere ez.

E. Alvarez: Muntai polizial baten aurrean gauden frogatzen da hori niretzat, eta ez da kasu isolatu bat. Behin eta berriz eduki ditu Udaltzaingoak horrelako jarrerak Donostian, momentu ezberdinetan eta askotariko pankarta eta eragileekin.

Denbora luzez dirau prozesu judizialak, nola bizi duzue?

E. Alvarez: Ez da ezer berria errepresioa gure etxean. Jende pila baten aldetik jaso ditugu babes eta elkartasun keinuak, eta hori garrantzitsua da horrelako prozesuetan bakarrik ez sentitzeko.

J. Alvarez: Donostian gertatzen dena da Gizabideari buruzko ordenantza dagoela. Ordenantza horren 42. artikuluan argi eta garbi idatzita dago Donostian propaganda politikoa jartzea debekatuta dagoela, baldin eta ez baduzu ordaintzen. Dirua izanez gero, Donostiako farola guztiak edo Kursaalera fatxada erosi ditzakezu, eta propaganda politikoz bete. Baina, ez badaukazu dirurik, eta herri mugimendu guztiak bezala kartelak eta pankartak jartzen badituzu, ez. Beraz, badago ordenantza bat espresio politikoa debekatzen duena idatziz, eta gainera, zigortzea agintzen duena. Dinamika horiek guztiek herri mugimenduak itotzeko helburua dute. Donostian

ehunka multa jarri dira oso gai ezberdinengatik, mugimendu sozial gehienek jaso ditugu. Guretzat eskandalu bat da multen fasetik hurrengo fasera pasatzea, delitu penalarren eta atentatuaren fasera pasatzea. Horren helburua garbia da, lan militante soziala eta politikoa ahalik eta gehien oztotatzea.

Epaiketaren unean elkarretaratzera deitu da.

E. Alvarez: Adierazpen askatasunaren aldeko defentsa berretsiko dugu, ez delako gure aurkako prozesu judizial bat soilik, zentsura politikoaren aplikazio bat delako Donostian gertatzen dena, eta mezu horrekin joango gara epaitegira ere.

J. Alvarez: Zer pentsatua ematen du Donostiako Udalak idatziz adierazteak propaganda politikoa jartzea debekatuta dagoela. Ezin daiteke debekatu ordenantza batean propaganda politikoa, gauzak beste modu batera egin behar dira. Are gutxiago, dirua ordainduz gero egin daitekeenean. Hemen demokrazia eta adierazpen askatasuna daude, baldin eta dirua badaukazu, aberrazio bat da. Udaletxeko alderdi politikoei zer pentsa eman beharko lieke, eta planteatu beharko lukete udal ordenantza hori egokitzea, edo aipamen politiko hori kentzea. Ikuspegi demokratikotik ere zentzugabekeria bat da. ●

JENDEZ HUSTUTAKO LANDA EREMUETARA BASABIZITZA EZ DA USTE BEZALA ITZULTZEN

Munduko landa eremu periferikoetan 4 milioi kilometro koadro laborantza lur abandonatu dira azken 75 urteotan. Orain arte arrazoi ekonomikoengatik uzten baldin baziren nagusiki, gerora, klima aldaketak ere horretara bideratuko ditu geroz eta gehiago. Bioaniztasuna babesteko xede globalak betetzeko bidean lagundu ote dezake joera masibo baina isil horrek? Kontua giza jardueraz harago doa.

 NICOLAS GOÑI

2022 bukaeran, bioaniztasunari buruzko COP15 goi bileraren kariatara, hitzarmena adostu zuten: planetaren %30a giza jarduerarik gabe uzteko xedea finkatu zuten, ARGIaren 2.813. zenbakiko *Bioaniztasuna ez da baitezpada babesteko planetaren %30 biztanlerik gabe utziz* erreportajea aipatzen genuen bezala. Hitzarmen horrek autoktonoen eskubideen inguruko kezak piztu zituen, hainbatetan eremu bat babesgune izendatuz gero autoktonokoak kanporatuak izaten direlako.

Gizakia eta bioaniztasunaren arteko harremanen inguruko bi ikusmolde nahiko bateraezin agertu ziren eztabaidetan: bata bioaniztasuna eta gizakiaren eragina –nahitaez bioaniztasunarentzat kaltegarria, neurri txiki edo handiagoan– kontrajartzen dituen, bertzea gizakiak bioaniztasuna zaindu eta zabaldu dezakeela dioena. Hainbat ikerketak erakutsi dute indigenak, munduko populakuntzaren %5 inguru baizik ez izanki, munduko bioaniztasunaren %80 inguru aterpetzen duten lurraldeetan –eremu tropikaletan nagusiki– bizi direla, eta haien bizimodu tradizionalak hainbat modutan bioaniztasuna babesten dutela. Erreportaje hartan Amazonia aipatzen genuen, baita Andaluziako Alpujarra mendikateko ubide sistemak ere, bertako lurzoruen hezetasuna eraldatuta ekosistema aberatsagoak sortarazi zituztenak. Baina adibide horiek urrun ditugu espazioan –Amazonia– edo

denboran –industriaurreko ubideak mendiaren–.

Gugandik hurbilagoko sistemetan, adibidez Europako landa eremuan, nolakoa da gizakia eta bioaniztasunaren arteko harremana? Gai hori bero bilakatu zen azken hilabeteetako laborarien manifestaldietan, eredu industrialaren sustatzaileen arabera oztopo gero eta gehiago bioaniztasuna babesteko arautegitik omen baitatoz, ARGIaren 2.859. zenbakian *Laborantza ereduaren auzia dugu laborarien ongietzaeren oinarrian* erreportajea azaldu bezala. Frantziako Estatuan bereziki, Bioaniztasunaren Agentziak erasoak pairatu ditu: egoitza arpilatuak, agente mehatxatuak, eta berriki Lehen ministroak ere agente haien lana kritikatu du. Indigenen bizimodutik ezin urrunago, gure landa eremuan laborantza eredu hegemonikoak bioaniztasuna oztopotzat du.

LANDA EREMUAK JENDEZ HUSTEN DIRENEAN...

Ikuspegi horren arabera, laborariak bioaniztasuna soroetatik urrun nahiago dute. Eta soroen hesien bertzaldeko ikuspegitik, bioaniztasunaren defendatzaileek irudika lezakete gune batean laborantza geldituz gero bioaniztasuna itzuliko litzaitekeela, pixkanaka jatorrizko ekosistema berrosatuta. Hala gertatzen ote da? Hori aztergai du Göttingengo Unibertsitateko Gergana Daskalova ikertzaileak. Bulgariako Tyurkmen herrian zuten etxea bere

amonaitonek. Herri hori landa eremu periferikoen despopulazioaren muturreko adibidea da: azken ehun urteotan bere populakuntzaren %83 baino gehiago galdu du. 1990eko hamarkadako kolapso ekonomikoaren ondotik, bertan bizi ziren heldu gazte asko joan ziren lan bila hirietara edo mendebaldeko Europara, askotan haurrak amonaitonekin utzirik.

Bulgaria ez da halere mundu mailan anomalia landa eremuak husteari dagokionez: mundua gero eta gehiago urbanizatzen ari da, gaur egun populakuntzaren erdia hirian bizi da, eta mende erdian %70 inguru izan daitezke urbanoak. Honek hainbat eskualdetan laborantza eredu industrial indartzen du –etxalde handiagoak, hektareako laborari gutiagorekin–, baina gune periferikoenetan –menditsuak edo lurzoru emangaitzekoak, hirietatik urrun kokatuak– laborantza desagerpena dakar.

1950eko hamarkadatik hona, 4 milioi kilometro koadro laborantza lur –ia Europar Batasunaren azalera– bertan behera utzi dira mundu mailan, horren laurdena baino gehiago Sobietar Batasun ohian dela.

Abandonatze faktore berri bat gehituko zaie orain arteko arrazoi ekonomiko: klima aldaketa –batez ere jarduera gero eta gehiago ezin badira aseguratuta–. Neurri handiko fenomeno horrek oso arreta guti piztu ohi du, eta guti dira Daskalova bezala hori aztertzen dutenak. Zehazki, Bulgarian abandonatze

AURRETIK EGON DENAREN GARRANTZIA

Laborantza utziz gero bioaniztasuna gutitu daiteke trinkoki ehundutako sistema sozioekologikoetan, hain justu, habitat heterogenoak dituztelako.

maila ezberdineko 30 herri periferikotatik deskribatzen ditu oihanen, landare-diaren eta txori populazioen bilakaera, bertzeak bertze.

... BIOANIZTASUNA EZ DA BAITEZPADA DENETAN ZABALTZEN

Bere aurkikuntza nagusietariko bat da paisaien eta ekosistemen bilakaera oso aldakorra dela, eta abandonatzearen aurreko jardueren arabera ezberdina dela. Orokorrean, oihanak egoera gehienetan zabaltzen dira, baita oihanei loturiko txori eta ornogabe populazioak ere. Interesgarriki, bioaniztasuna gehien emendatzen da aurretik eredu industrialeko eta aniztasun gutiko laborantza egin ohi zen eremuetan. Aldiz, kasu batzuetan abandonatzearen ondotik bioaniztasuna behera doa. Hori gertatzen da

bereziki “paisaia kulturaletan” –hau da, giza jarduerak ingurunearekin batera sorturiko paisaialetan– eta “autokontsumorako laborantza ezaugarri nagusiztat daukaten sistema sozioekologiko trinkoetan”, Daskalovaren hitzetan. Gehitzen du: “Bazter horien eta beren jendeen ko-eboluzioaren historia luzeak habitaten heterogeneitate handia sortu du, abandonatzearen ondorioz desagertu daitekeena, horrek tokian tokiko espezie urrien desagertzea eta bioaniztasunaren homogeneizazioa eragin ditzakeelarik”. Hain zuzen, batzuetan laborantza uztearen ondotik espezie bat oso hegemonikoa bilakatu daiteke, adibidez, *Solidago canadensis* Polonian, laborantzako lur utzien azaleraren hiru laurdenak estaltzen dituen. Bertan in-tsektu polinizatzaileen biomasak %60-

%70 jaitsi dira eta txori kopurua %50.

Daskalovak aztergai duen Bulgarian, ailantoa (*Ailanthus altissima*) da gailentzen eremu handitan, inbaditzailea den zuhaitz horrek bertze espezieei toki guti utzirik. Aipatzen dituen sistema sozioekologikoetan, aldiz, bazka larreek bioaniztasun gehiago aterpetu dezakete, bioaniztasuna aterpetzeko zehazki landutako larreek baino.

Kontua ez da, beraz, gunen batean giza jarduerarik egotea ala ez, baizik eta heterogeneitate eta aniztasuna. Halakorik aurkitu dezakegu ukitu gabeko oihan zahar batean, baita iraupeneko laborantzako “paisaia kultural” batean ere. Eta espezie guti duten eremu homogenoak daude hilerio mozturiko soropil urbano batean, baita landare inbaditzailez estalduriko soro ohi batean ere. ●

ZINKUNEGI OPTIKA

Hernani 23 · 20004 Donostia
T. 943 420 624
info@zinkunegioptika.com
www.zinkunegioptika.com

Sarah Babiker

GURPILETIK ATERA

ABIADURA HONETAN EZIN DIEGU EUTSI BEREZ FUNTSEZKOAK DIREN GAUZA BATZUEI

Hirietako egunerokoa interesatzen zaio Sarah Babiker kazetariari; ez, ordea, postaletako irudia, baizik eta auzoetan, parkeetan, eskoletan, garatzen den bizitza; bertan dabilen jendea. Lurralde horretan kokatzen dira bere artikuluak, baita iaz argitaratu zituen bi lanak ere. Lurralde horretan murgildu gara, bete-betean, elkarriketa honetan.

 DANELE SARRIUGARTE MOCHALES DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

Hiri prekarioaren adinak aztertu dituzu *La nada fértil* [Ezerez emankorra] saiakera narratiboan.

Hau duzu estilo horretako lehen argitalpena. Nolatan abiatu zen?

Proposamen bat izan zen. Continta me tienes argialetxeko Sandra Cendal editoreak nire zutabe bat irakurri zuen, *Zaberrontziak erretzearekin amesten duten andreak*, egunerokotasunaren eta iraultzaren arrasto hori bazekarrena hein batean, eta liburu bat idaztea proposatu zidan, nahi nuen neurri eta doinuarekin.

Bost adin-tartetan banatu duzu lana: haurtzarora, nerabezarora, gaztarora, helduarora eta zahartzarora.

Apur bat arranditsua eman dezake honenek, baina uste dut bizitza idaztearekin

lotuta dagoela azken finean: eguneroko bizitza dago hemen, eta hori oso gauza zabala da, gauza asko gertatzen dira bertan. Ondorioz, halako konpartimentu batzuetan banatzea behar nuen, hobeto ulertzeko. Adin-tarteek eta hiriko espazioek eman didate modua inguratzen eta interpelatzen gaituen bizitza hori guztia kokatzeko.

Adin-tarte bakoitzak hiriko launa leku zeharkatzen ditu. Agertzen dira etxea, eskola, parkea, adinekoen egoitza, bulegoa... Zergatik leku horiek?

Bizitza, gutxi-asko, leku horietan igarotzen dugula iruditzen zitzaidan. Alaben hazkuntzan txunditu nauen zerbait, ez bereziki gogoko ditudalako baizik eta

behaketa-gune aparta direlako, haurrentzako parkeak dira. Nonahi daude, koloretan, baina inork ez die begiratzen. Eta gero, nire auzoan, badago beste gauza bat obsesionatzen nauena: erdisotoak. Behera begiratzen duzu eta ia denetan bizi da jendea. Leihoeak kaleko zorura ematen dute eta ohiko kontua da txakur batek parean kaka egitea eta jabeak ez jasotzea [liburuaren hasieran gertatzen den moduan]. Auzotik nabilenean amorratu egiten naiz, arkitektoek halako etxeak eraikitzen dituztelako nahiz eta beraiek ez liratekeen inoiz biziko horrelako leku batean: jendearenganako zernolako mespretxua da hori, erdisotoak eraikitzea, inor bizitzeko? Begirada kolpatu didaten lekuak ere badira, beraz. Eta bulegoak, ezta? Bilera-gela batzue-

Sarah Babiker

MADRIL, 1979

Azken sei urteetan kazetari aritu da *El Salto* egunkarian, migrazio eta antirrazismo sailaren arduradun, baina horren aurretik hainbat lanbide prekariotan jardundakoa da. Horren ondorioz, soldatapeko lana abolitzearen aldeko apustu politikoa indartu zaio, baita aberastasuna bestelako modu batzuetan banatzearen aldekoa ere. Iaz, nobela eta saiakera bana kaleratu zuen: *Café Abismo* (Amildegia Kafea) eta *La nada fértil* (Ezerez emankorra). Bigarrena Bilbon aurkeztu du berriki.

tan gertatzen denarekin film belikoak egin litezke.

Adin-tarte bakoitzeko protagonista desberdina da.

Niretzat oso garrantzitsua zen pertsonaiak aldatzea, hirian era askotako jendea bizi da eta. Aniztasun hori islatu nahi nuen, eta neure buruarengandik urrundu. Hiria nola ikusten du nirekin zerikusirik ez duen nerabe batek edo gizon dibortziatu batek?

Bestalde, espazioen kontura itzuliz, asko hitz egiten dugu etxebizitza-eskubideaz, are gehiago hitz egin behar genuke, baina hori dena lurreratze gogoa nuen: etxebizitza buruz ari garenean, zeri buruz ari gara? Nor bizi da etxebizitza horietan? Nolakoak dira? Urte dezente pasa ditut erreportajeak idazten, lekukotasunak biltzen, txostenak irakurtzen, eta gogoa neukan hori dena gorpuzteko: jada idatzita dagoen hori guztia hartu eta hor zer jende dagoen irudikatu.

Nerabea eta gizon dibortziatua aipatu dituzu: oso interesgarriak iruditu zaizkit profil horien harira mahai gainean jarri dituzun gogoetak.

Ez daukat kontaktu asko nerabeekin, baina Argentinan bizi nintzela lantegi batzuk egin nituen institutuetan bikote barruko indarkeriaren prebentziarako eta gero *El Salto*-n gorroto-diskurtsoen aurkako kazetaritza kritikoa landu genuen orobat institutuetan. Nerabezaroa garai liminala iruditzen zait, gauzak guztiz finkatu aurreko garai bat, oso emankorra kontu miragarri batzuekin kontaktua izateko, zeren badago jakin-mina, badago gauzak aldatzeko grina. Orduan, nerabeen gainean izaten dugun begirada guztiz negatibo horrek –kezka eta beldurraren artean, erdibiderik gabekukera mordo bat ixten ditu. Ikuspegi komun hertsatzaile horrek nerabeak zanpatzen ditu, eta defentsa-jarreraren uzten. Eta defentsa-jarrera benetan posizio eskasa da edozer sortzeko.

Bestalde, gizonen kontua. Gala Hernández Pérezek badu film labur bat, *La mecánica de los fluidos* (Jarioen mekanika), *incel*-ei buruzkoa. Ulertzeko ahaleginean hurbiltzen da *incel*-kulturara, sare sozialetan jarraitzaile mordoak zeukan *incel* famatu batek bere buruaz beste egin ostean. Eta ulertzeko saiakera horren helburua

ez da esatea: “Gizon gaixoak, besarka ditzagun, ez daitezen hain bakarrik sentitu”; ez, eraldaketa-borondate bat dago: gauzak ulertzen saiatzea, gauzak eraldatzeko. Guk geuk –emakumeok– geure burua asko deseraiki dugun arren oraindik ere erreproduzitzen ditugu sekulako kontraesanak, ikusmolde eta egitura hori guztia irentsi baitugu txikitatik; bada, gizona ere gauza bera irentsi dute, baina boterearen aldetik, eta askoz zailagoa da posizio bat uztea posizio horrek mesede egiten dizunean; bide luzea da.

Bestalde, bizi dugun garaian, generoaren gaian izan ezik gainbeheran goaz denok arlo guztietan, mundu honetako Elon Musk-ak salbu, eta liburuko gizonari gertatzen zaion bezala, badago galera-testuinguru bat, autonomiaren eta ahalmen ekonomikoaren galera bat –gaur egun, oro har, zaila da soldata bakarrarekin bizitzea; ez dauka lagun-sarerik, bere maskulinitate-eredua lehiakortasunean oinarrituta zegoelako eta ez sare sendo baten osaketan. Orduan, badakit polemikoa izan daitekeela hau honela esatea, baina haien pribilegioak izendatzeaz aparte beste zerbait egin beharko da, beste gauza batzuk pentsatu beharko dira.

Zahartzaroari dagokion kapituluarekin –azkena– hunkitu egin naiz. Itxaropentsu amaitzen da liburua. Mari Luz Estebanen *Andre zaharren manifestua* etorri zait gogora.

Ezagutzen dut, bai; ederra da. Niretzat garrantzitsua zen itxaropena amaieran kokatzea, zahartzaroan. Zahartzaroa irudikatzea etorkizuna duen zerbait bezala. Badirudi 70 urte bete eta, kito, heriotzaren zain egotea besterik ez zaizula geratzen. Agentziarik gabeko garai gisa irudikatzen da zahartzaroa, baina orduan ba al du zentzurik bizi-itxaropena luzatu izanak?

Gainera, ikuspegi hori ez dator bat errealitatearekin.

Inondik ere ez. Manifestazioetan adineko jende mordoak elkartzen da, eta miragarria iruditzen zait. Adineko jendearen borroka maiz desbalorizatzen da, baina hara non adineko andre hori 1970eko hamarraldian zure auzoko elkartean jo eta su borrokan aritu zen babes ofizialeko etxeak lortzeko. Manifestaziora baldin badator ez da,

erretiroa hartuta dagoenez, ez daukala-ko beste zereginik. Hori dena aldarrikatze-ko gogoia neukan, erakutsi nahi nuen adineko jendeak baduela agentziarik, baduela barne-mundu oso bat eta historia bat; ez dira saldu nahi diguten argazki finko hori.

Antropologia ikasi zenuen, eta begirada antropologikoa oso presente dagoela iruditu zait, baina halako antropologia indisziplinatu bat da, Mafé Moscosoren hitzak erabiliz.

Esango nuke liburuak baduela zeozer antropologiatik, bai; ikasketen garaian gehien gustatu zitzaidana antropologia urbanoa izan zen. Hogeita hamar urte-ekin ikasi nuen antropologia; egia esan, master bat egin nuen Argentinan, FLAC-SOn (Zientzia Sozialen Latinoamerikako Fakultatea), eta azkenean ez nuen amaitu, erditzen aritu bainintzen. Lotsa pixka bat ematen dit hau esateak, baina begi-

rada antropologikoa baneukan lehendik ere, zeren nik etxetik nekarren halako pribilegio bat: arrozteko gaitasuna. Herrialde banatako gurasoen alaba izanik (ama espainiarra eta aita sudandarra), arraza ez oso zehatzekoa, langile-auzo batean bizi zena baina bestelako lekuetatik zetorren jendearekin harremana zuena unibertsitatean, ez neukan halako identitate zeharo finkorik, eta erraza suertatu izan zait beti neuretik atera eta kanpotik begiratzea.

Gero, gauza ederra izan zen Argentinan ikastea. Herrialde askotako jendea zegoen: eztabaiden eta ezer emantzat ez jotzearen jaialdi bat. Neure begirada elikatu zuen, eta eztabaida batzuk gogoan ditut, antropologia eta idazketa lotzen zituena adibidez, Clifford Geertz eta bes-

te zenbaiten eskutik. Eta horren harira badago Moscosok antropologiaren izaera kolonialaz egiten duen kritika hori: zer den bestetasuna, nor den bestea, nondik izendatzen den... Azken batean, askoz antropologia gehiago egiten da goitik behera, behetik gora baino, bote-re-harremanen terminoetan hitz eginda.

Liburuan ez duzu hiri jakin bat aztertzen, baina Madrilen jaio zinen, eta ondo ezagutzen duzu. Nola aldatu da?

Auzo periferikoetan bizitzeko zortea izan dut. La Ventillan jaio nintzen: Madrid iparraldean dago, baina hegoaldeko auzo bat izan zitekeen. 1980ko hamarraldian goitik behera eraitsi zutenetako da: babes ofizialeko eraikinak egin zituzten; horren aurretik txabolak zeuden; drogazaletasunaren urteak, etab. Gero, bolada batez zentroan bizi izan nintzen, Lavapiés auzoan, sokako jende madrildar guztia bezala, klase ertainekoak ginela zirudieneko fikzio horretan, gazte eta berde, pisua konpartituz. Ondoren, kanpoan ibili nintzen [Argentinan, Italian, Marokon eta Omanen bizi izan da], eta Useran amaitu dut: hegoaldeko beste auzo bat, baina hau hegoaldean dago benetan. Eta, funtsean, ba, hiriaren desjabetzea ikusi dut, zentrotik hasita: jada ezin da bizi Lavapiésen; Lavapiés ez dago Madrilen, ez-leku batean baizik, hiriburu guztietako zentroak biltzen dituen ez-leku horretan, zeina jada ez baita hirian bizi den jendearen ztat. Ikusi dut konkistaren oldarraldia zirkulu zentroki-

800 erabaki hartzen ditugu egunero, eta hamsterra bezala gabiltza gurpilean jira eta bira; geratu ezik, ez daukagu tarterik pentsatzeko"

deetan hedatzen, auzoak eta auzoak irensten, harik eta orain bizi naizen auzora iritsi den arte kasik. Nire auzokoen ztat, gaur egun, ezinezkoa da pisurik alokatzea edo erostea. Alokairuak 1.000 eurokoak dira, eta 150.000 eurotik beherako edozein etxebizitza inbertsio-aukera bat da. Jada ez dago etxerik, inbertsio-aukerak baizik.

Hiria, azken batean, finantza-ekonomiako aktiborik ahaltsuena bihurtu da. Eta hori gertatzen denean, zer gertatzen da hiriarekin? Ba, badirudiela hiri berean bizi garela denok. Buenos Airesa itzuli nintzen urte askoren ostean, eta San Telmoko azokatik nenbilela – antzinako gauzen azoka bat zen bere garaian – berdin izan zitekeen Madril-

go zentroko San Miguel azoka. Denda berdina. Jende berdina leku berdinean gauza berdina egiten. Instagrameko bizitza. Badirudi kaleek beren porositatea galdu dutela, eta postal bihurtu direla: argazkiak ateratzeko atzealde bat.

Horren aurrean, liburuaren izenburutik bertatik dator ezerezen emankotasunaren ideia, lugorriarena.

Bai, eta gelditzearena. Gaur egun daukaguna ez da gabezia; gaur egun, gauza gehiegi dauzkagu, bata bestearekin atzetik datozkigun zereginak, aukerak; 800 erabaki hartzen ditugu egunero, eta hamsterra bezala gabiltza gurpilean jira eta bira; geratu ezik, ez daukagu tarterik pentsatzeko ea benetan jarraitu nahi dugun gupil horretan.

Lugorriaren ideia, beraz, beste zer-bait da; hamsterra gupiletik irteten da eta bere buruari galdetzen dio: baina nik hau nahi al dut? Ez al dira egongo beste zelai batzuk, korrika aritzeko, eta ez gupil hau denbora guztian? Ez da nire burutazio bat, uste dut badagoela pentsamendu kolektibo bat gelditze hori aldarrikatzen dabilena, ezer ez egite hori, zeren egoera honek halako guztitasun-pareta baten aurka garamatza, eta ez dugu irtenbiderik ikusten.

Kazetaritzari dagokionez, lugorri-sasoian zaude zu zeu urtariletik. Hori baino lehen, *El Salto* egunkariko kidea eta erredaktorea izan zara sei urtez. Hitz egingo zenidake bertan izan duzun esperientziaz?

Sei urte pasatxo izan dira, eta pila bat baloratzen dut esperientzia, baina gorroto dut aktualitatearen erritmo gerae-

“**Ez gara ohartzen ezin zaiola denbora guztian denari erantzun eta denari heldu**”

zin alaena, gero eta gogaikarriagoa, gero eta inpotentzia handiagoa eragiten duena; kanpoan uzten du gure agentzia politiko osoa, lapurtu egiten digu, xurgatu, eta korrika jarraitzen dugu, geratu gabe, azken albistearen atzetik.

Niretzat oso garrantzitsua izan da *El Salto*, ez dut uste idatzi dudana idatzi izango nuenik han lan egin ezean. Egoera erreal asko ezagutze-ko aukera izan dut bertan, bizitza bera ikusi dut, maiz inon islatzen ez dena. Harreman zuzena izan dut jendearen duintasunarekin eta erresistentziarekin: nola altxatzen den jendea, nola antolatzen den eta kolektiboak sortzen dituen hutsetik, gauzak gorri daudenean.

Era berean, kontraesan mingarri bat

dago. Kazetaritza-lana oso beharrezkoa da, *El Salto*-ren jarduna oso beharrezkoa iruditzen zait, eta harro nago bertan aritu izanaz; orduan, batetik, badago kazetariak mugimendu sozialekin eta eskubide sozialekin duten konpromisoa –eta eskubide horiek, adibidez etxebizitzarena, ez dira kanpoko zer-bait; *El Salto* osatzen duen jendeari ere eragiten diote zuzenean – eta horren kontrakarrean badago gure garai antropologiko guztiz ero hau non ez garen ohartzen gizaki gisa dauzkagun mugekin, ez gara ohartzen ezin zaiola denbora guztian denari erantzun eta denari heldu. Beraz, balizko iraultza bat dago formetan, eta ez soilik edukian, eta uste dut eztabaida hori denok izan behar dugula eremu guztietan: komunikabideetan, arlo sozialean... Abiadura honetan ezin diegu eutsi berez funtsezkoak diren gauza batzuei. ●

ARABAKO BERTSO KUADRILLA ARTEKO A

www.bertsozale.eus/araba

KUADRILLAKO BERTSO EGUNAK

14 ekimen,
Arabako eskualde denetan

URTARRILAK 22 - APIRILAK 5

4 FINALERDI ETA FINALA

14 talde, 76 bertsolari,
17 epaile, 21 gai-jartzaile,
eta beste 11 laguntzaile

Industria politikak: noren erreminta?

ENDIKA ALABORT
AMUNDARAIN
EKONOMIALARIA

Azken urteotan, *industria politikaren* kontzeptua hainbat mailatan indarrez berragertu da. Neoliberalismoaren mailua izandako erakundeak, Nazioarteko Diru Funtsak, gaur egun zera azpimarratzen du: merkatuek baliabideak modu eraginkorrean esleitzeko eta arazo horiek konpontzeko gobernuek euren industria-politikan norabide aktiboagoa hartzeko presioa jasan dutela, pandemiak, tentsio geopolitikoen gorakadak eta krisi klimatikoaren ondorioz sortutako kezkak direla eta. Arazo horiek direla medio, gaur egungo edozein proposamen ekonomikok, arrakasta politikoa izateko, bi hitz horiek barneratuta izan behar ditu. Ekonomia ziurgabetasunaren aurrean, euskarri bilakatu da *industria politika*.

Definizioaren inguruan, badago funtsezkoa den agente bat: gobernuak. Estatuen parte hartzea ekonomian ere azpimarratzen dute, horren egitura edo norabidea aldatzeko. Oinarri horiek hartuta, akademikoek gobernantza barneratzen dute, hau da, aktore gehiagoren parte hartze aktiboa. Laburbilduz, industria politikak helburu du merkatuaren akatsak zuzentzea eta funtsezko sektoreetan ahaleginak koordinatzea. Produktibitatea, berrikuntza eta lehia-kortasuna hobetzerak bideratuta dago. Eta epe luzeko helburuak ditu, garapen iraunkorra eta gizarte-ongizitatea barne.

Euskal Herrian, zenbait industria politika ditugu. Alde batetik, gobernu au-

Galdera da ea posible den langile klasearen interesei erantzungo dien industria politika bat sortzea, baita industria gobernantza alternatiboa sustatuko duen langile politika bat ere

tonomikoei (EAEkoak eta Nafarroako Gobernuak) egindakoak. Euskal Herri Kontinentalean, aldiz, Frantziako eta Akitania Berriko industria politika orokorrekin zuzentzen dute, berezko industria estrategiarik gabe. Horien gainetik, Europar Batasunean zehazten diren politikak gidatzen dira. Agerikoa da ez dagoela Euskal Herri mailako politika bateraturik, horrek dakarren kontrastea eta bikoiztasunekin.

Definizioari berriro helduta, ezaugarri ohikoenak zirriborrotuta, helburua langile klaseko ikuspuntutik kapitalismoa gainditzea bada, beharrezkoa da kontzeptua bera birpentsatzea. Gobernuak (edo estatua) langileen interesen babeslea al da? Estatuen erantzukizuna lana eta kapitalaren arteko bitartekari-

riarena egitea da? Sakontasunez erantzuteko galderak dira, eztabaida pizten dutenak. Saihesbidea hartuko dut, langilearen klase autonomiari helduta eta Internazionalaren leloa berreskuratuta: langileen emantzipazioa beren lana izan behar da.

Galdera da ea posible den langile klasearen interesei erantzungo dien industria politika bat sortzea, baita industria gobernantza alternatiboa sustatuko duen langile politika bat ere, kapitalismoa gainditzeko helburua duena. Ikuspegi horrek klase independentzia eskatzen du, baita gobernuaren eta botere ekonomiko nagusien benetako autonomia ere. Zentzu horretan, langile erakundeak diren ekonomia sozial eraldatzaileak eta erakunde sindikalen lanak berebiziko garrantzia dute.

Politika sindikalaren kasuan, aukera du industriaren langileen kontrolaren eta kudeaketaren alde egiteko. Noski, hitzarmen sozialeko sindikalismoa alde batera uztea eskatuko luke, helburuak lausotzen dituen hitzarmenean erori gabe.

Industria politika inklusiboago eta demokratikoago baterako mugimendu horrek erronka ugari ditu aurrez aurre, eta erronka horien artean nabarmen-tzen dira, batetik, ezarritako interesen erresistentzia eta, bestetik, ikuspegi horri eutsiko dion esparru teoriko eta praktikoa sendoa bat garatzeko beharra. Industria politikak zabaltzen diren garaian, bide autonomo hori lantzea erronka eta beharra da. ●

Ez esan kolonizazioa

CIRA CRESPO
HISTORIALARIA

MAIDER LETURIAGA

Beste detektibe triste baten telesail bat ikusi berri dut. Eskoziako irla urrun batean gertatzen dira trama guztiak. Badakizue nola funtzionatzen duten fikzio horiek: hildako asko, jende arrunta baina ez hainbeste, eta paisaia berde iluna. Oraingo honetan duela urte pila bat Eskoziako Goierrietara egin nuen bidaia bat gogorarazi dit. Lagun batzuekin kotxe bat alokatu, eta inor bizi ez dela dirudien lurretan barrena bidaiatu genuen. Inor bizi ez dela diruditen lurraldeak, itsaslabarrez ebakiak. Horrelako paisaia batean gertatzen da irakurri dudana azken eleberria ere, *The colony* (Kolonía) du izena, eta 1980ko hamarkadan oraindik gaeliko hiztun elebakarrak bizi ziren uharte batean dago kokatuta. Hori da, hain zuzen, eleberriaren gai nagusia.

Eta berririo ere nire gogora aspaldiko bidaia hura. Errepide estuz betetako bidaia, itsasoa, berde ederra, eta oso jende gutxi. Armada bat banintz, konkistarako lurra ezin hobea zela esango nuke. *Terra nullius*, basamortuak... horrela izendatu ohi dituzte kolonizatzaileek konkistaturiko lurrak. Baina, Jacint Verdaguer poeta katalanak esan zuen bezala, zuk desertua ikusten duzun lekuan, erladi bat mundu izan ohi da. Bidaia hartan Skye irlara iritsi ginen, Eskozian gaeliko gehien entzuten den lurraldera, eta hara

joan nintzenean ez nintzen ezta ohartu ere egin beste hizkuntza bat hitz egiten zela; ohartu ere ez.

Gai horri buruzko arazo kulturaleri buruzko beste liburu bat ere irakurtzen ari naiz egunotan, doktoretza tesi bat. Honela dio egileak: “Gure lurraldea ez da paisaia bat soilik, baizik eta sakonki populatutako eta historiaz betetako leku bat. Gure diskurtsoaren zati integrala da, eta hortik abiatuta ulertzen dugu mundua”. Honela jarraitzen du: “Hamalau ginen nire ikasturtean (1980ko hamarkadan): zortzi mutil eta sei neska. Gehienak nekazari familiakoak ginen. Gutako 11k bagenuen gaelikoz hitz egiten zuen guraso bat behintzat; bosten kasuan bi ziren gaelikoz zekiten gurasoak. Baina nire ikasgelan gaelikoz aise hitz egin zezakeen neskato bakarra zegoen, nahiz eta ez dudana gogoratzen hari gaelikoz inoiz hitz egiten entzun nionik; eta ziur nago gaur ez duela hitz egiten. Egia esan, ikasgelan beste inork ez zuen jariatasunez hitz egiten, nahiz eta hainbatek, ordutik, heldu gisa lortu duten. Gaelikoa ikasgelan ikasten zuten, kanpoko zapa-tak aldatzen zituzten gelan sartzeko”. Hau da, gaelikoa ikasten zuten oinetakoz betetako gela hotz batean. “Duela gutxi, leku hotz horretako egun bateko oroitzapena gogoratu nuen. Irakaslea

alferrik zebilela iruditu zitzaidan: zer eta gaelikoa irakatsi, gurasoek etxean gaelikoz ez egitea erabaki zuten haur belaunaldi bati?”. Ezagun egin zaizue? Ez ote dira gauza bera pentsatzen ari neska-mutil asko herri honetan, une honetan?

Tesiak *An analysis of the Highlands and Islands of Scotland as a site of colonisation* (Eskoziako Goierriak eta irlak kolonizazio toki gisa, analisi bat) du izena. Izan ere, European aspalditik ari dira barne-kolonizazioari buruz, baita akademian ere. Adibidez, 1972an *Bertseko Gutuna* sinatu zuten Europako estatu gabeko hainbat herri, eta 1973an Sergio Salvik *Le nazioni proibite: Guida a dieci colonie interne dell'Europa occidentale* (Nazio debekatuak: Mendebaldeko Europako hamar barne koloniar buruzko gida). Azken urte hauetan, diskurtso horiek dekolonialismoak eskaintzen dizkigun tresna epistemologikoei esker berreskuratu dira. Horri buruz pentsatzen duten adituak, akademikoak, dibulgatzaileak aurkituko dituzu Kanaria uharteetan, Andaluzian, Extremaduran, Valentzian, Galizian... Baina Katalunian eta Euskal Herrian termino horien inguruan tabu modukoa dagoela iruditzen zait, eta ez dakit zergatik... zuei bururatzeko zaizue zergatik? ●

ANDREA BARTOLO
ASKAPENAKO KIDEA

Gerra inperialistari gerra

Mundu mailako erasoaldi inperialista betean gaude, mendebaldeko burgesiak gidatuta. Ofentsiba inperialistak hartu duen forma gerrarena da, aldaera guztiekin: gerra ekonomikoa, gerra kognitibo eta kulturala, *lawfare*; eta, noski, gerra militarra. Mendebaldeko inperialismoak eguneratu egin du Clausewitz-en kontzeptualizazioa, eta harago joan da: gerra ez da soilik “politika beste bitarteko batzuk erabilita”; politika, kultura, ekonomia eta algoritmoa ere, besteak beste, azken finean, gerra dira, beste bitarteko batzuk erabilita.

Egun bizi dugun gerra globalaren fronteak ugaritzen ari dira: Abya Yala, Ekialdeko Asia, Sahel, Magreb, Ekialdeko Europa, Mendebaldeko Asia... eta gero eta lotura handiagoa dute elkarrekiko. Azken hamarkadetan ofentsiba inperialista gauzatzeko modu nagusia intentsitate baxuko gerra izan bada ere, azken urteotan gero eta argiago ikusi da “gerra bigunaren” fronte guztiek bat egiteko joera erakutsi dutela, mundu mailako erabateko gerra militarrean. Horren adierazle dira Ekialdeko Europako eskalada kualitatiboa eta Mendebaldeko Asian ofentsibasionistaren hedapena. Edota NATOren azken goi-bileretan, Europako ordezkariak eta burgesia atlantistak sinatutako dokumentu estrategikoak, non, argi eta

garbi, apustua egin duten gerra-ekonomien, berrarmatzearen, gastu militarren igoeraren eta gatazka global baterako prestatzeko beharraren alde.

Gerra-egoerak eta bizi dugun krisi kapitalistak izugarri azkartu dituzte kontraesan sistemikoak. Baina inperialismoaren indar suntsitzailearen hedapenarekin batera, deskolonizazio eta askapen nazionalen borroka ere areagotzen ari dira, bereziki Hego Globalean. Horrek zuzenean interpelatzen ditu zentro inperialistako eta Euskal Herriko herri mugimendu eta antolakundeak. Mendebaldeko burgesiaren biziraupen-gerraren aurrean, Euskal Herrian premiazko bi zeregin ditugu: batetik, inperialismoaren aurka borrokatzen duen herri langile guztienganako elkartasuna antolatzea, erresistentziarako eskubidea defendatuta; bestetik, gerrak sortzen dituen kontraesanak baliatzea klase eta herri langile gisa berrantolatzeko, Euskal Herriko klase eta nazio askapen borroka suspertuta. Derrotismo iraultzailearen kontsigna eta estrategia leninista eguneratu eta lurre-ratzeko beharra dugu, gerra inperialista klase-gerra bihurtzeko.

Mendebaldeko burgesiak gerra deklaratu dio munduari. Gerra egin diezaio-gun, beraz, burgesiari eta haren gerra inperialistari! ●

ARANTZA GUTIERREZ
EHU-KO IRAKASLEA

Gurasotasun baimena

Zalantza asko izan ditut, meloia ireki ala ez. Ausartuko naiz, zer demon-tre! Aspaldian buruan dudan gogoeta jarri nahi dut mahai gainean: ez da justua erditu den emakumearen eta beste gurasoaren baimen-iraupena bera izatea. Hobeto esanda, baimen-denbora bera izanda ere, ez litzateke une berean zenbatzen hasi beharko. Nire ustez, umedun emakumearen baimen-epea hasi beharko litzateke bera guztiz osatuta egon eta gero, eta ez haurra jaio den unean. Erditze guztiak ez dira berdinak, eta, adibidez, zesarea behar izan duen emakumeak denbora gehiago beharko luke, edo erditu ondorengo depresioa duenak. Behar-

bada, mundu ideal batean, hasierako sei asteak bi gurasoek aldi berean hartzeko derrigortasunak dakar umeduna izan ez denaren inplikazio osoa eta erditu denaren errekuuperazioa, baina gaurko gizarte patriarkalean, bereziki bikote heterosexualetan (inguruan dakusat) agerian dago hori ez dela horrela. Lagun batzuek argudiatzen dute baimenak parekatzeak balizko amatasunaren aitzakia desaktibatzea ekarri duela, baina horrek ez nau konbentzitzen. Beharbada arrisku-kiro-len praktikak eragindako bajak nork hartzen dituen ikustea nahikoa litzateke hori neutralizatzeko; baten batek, susmoa dut, guraso-baimena probestuta. ●

Nortasuna

LAURA PENAGOS RODRÍGUEZ
ANTZEZLEA ETA SORTZAILEA

Aurreko egunean, Bilbon, lagun batekin elkartu nintzen Bira tabernan. Tar-tarrean ari ginen oso gustura eta esan nion: “Noski, *Giputxia* zarenez, kar-kar-kar”. Eta berak nabarmendu zuen ez zela gipuzkoarra. Nik ongi ulertu gabe, jarraitu nuen esaten, “A! ez? Baina Donostian jaio zinen ezta?”. “Bai, han jaio nintzen, baina ni ez naiz gipuzkoarra, ez naiz sentitzen, hobeki esanda, ni Euskal Herrikoa naiz”, erantzun zidan. “Hara! Arrazoia duzu”. Isilik geratu nintzen. Nik bizi-indarra galtzen dut lau haizetara argitzen zein den erabaki dudan nortasuna. Laura Penagos antzezle-sortzaile kolonbiarra eta euskalduna, *ufaaa*, eta izan ere, pentsatzen ari naiz ez dela derrigorrezkoa azpimarratzea kolonbiarra naizela. Ziurtzat esan nuen, bera Donostian jaiotzeagatik, hangoa sentitzen zela. Ehiztari onenari ihes egiten dio erbiak.

“Ulertzen zaitut –esan nion– ni Kolonbian jaio naiz baina Euskal Herrikoa ere sentitzen naiz, migratzaile ez naiz sentitzen”. Baina oso zaila da etiketa soziala gainetik kentzea. Logika erabiltzen dugun gizakiok pertsonak, animaliak eta gauzak izendatzeko imajinario koloni-

Nik bizi-indarra
galtzen dut lau
haizetara argitzen
zein den erabaki
dudan nortasuna

zatutatik gatoz. Urrutirago joan gabe, urrian, *Berria* egunkariak Kontseiluak antolatu zituen *Ongi etorri euskararen mundura* jardunaldien berri eman zuen. Migratu genuen lau emakume egon ginen mahai-inguruan hizketan, partekatzen zein den gure bizipena eta harremana euskararekin. Oso interesgarria izan zen. Biharamunean *Berriak* egin zuen artikulua horri buruz, eta irakurri nuenean, zur eta lur geratu nintzen. Gure argazkien eta izenen azpian *migratzaile* hitza agertu zen. Hemen Euskal Herrian egiten dugun lanbidea ez ze-

goen jarrita, baina *migratzaile* hitza bai. Mahai-inguruan nirekin egon zen emakume batekin hitz egin nuen eta berak esan zidan *migratzaile* hitza erabiltzen duela bere burua aldarrikatzeko hemen.

Hona ailegatu baino lehen, Kolonbian inoiz ez nion nire buruari ezer galdetu nortasunaz. Baina bidaia hau hasita, hilabete gutxi pasa ondoren deserrotzeak aldatu zidan nire identitatea. Eta galderak jaio zitzaizkidan. Nor naiz ni? Nor izan nahi dut? Nora iritsi naiz? Hutsuneak itsaslabar existentzial batera bultzatu ninduen, eta poliki-poliki hasi nintzen urpean igeri egiten eta, itsas azalera igo ordez, erabaki nuen ur lasterren sakonean murgildu nahi nuela.

Egun, nortasunaren egitura gero eta konplexuagoa da, badakigu. Eta oso zilegi da birpentsatzea eta gure burua autoizendatzea. Zer esan, zuek hemen soberran dakizue zer den. Eskertuko niokeen *Berriako* kazetariari artikulua atera baino lehen galdetu izan balit nola definitzen dudan nire burua, nola sentitzen naizen, azken finean, zein den nire nortasuna. Espainiako Estatuan jaiotzeagatik eta bizitzeagatik ez da “espainola” izan beharrik. ●

Nobedadea

ARGIA BIZI BARATZEA

Garbiñe Larrea ren liburu berria:

*Kendu zure bizitzatik
100 toxiko*

Nola egin kosmetiko segurua etxean

azoka.argia.eus (+34) 943 37 15 45

28€

Sarean eduki guztiak irekita **zuri esker**

Lagundu sare
libreari eusten:

argia.eus/eginargiakoa

 ARGIA

Desinformazioari aurre egiteko.
Ezkerreko ikuspegi batetik,
Euskal Herri kritiko, konprometitu
eta euskalduna elikatu nahi dugu.

ARRANTZA

Handiak txikia jaten du

Arrantza handi eta industrialak defizitarioagoa da sozialki, ekonomikoki eta ekologikoki arrantza txikiaren alboan; arrantza txikiak baino dirulaguntza publiko dezente gehiago jasotzen ditu; eta are, soilik laguntza horiei esker bizirautean du. Horixe erakutsi du Frantziako arrantza ereduak aztertu dituen ikerketa batek, hain zuzen, gurean ere arrantza txikia desagertzen ari denean.

 LUKAS BARANDIARAN

Frantziako Bloom elkarteak gidatu du ikerketa. Frantzia, baina baita haratago ere, itsasoaren eta arrantza artisauaren defentsan dabil gobernu kanpoko erakundea. Kasu honetan, Biddarteko Biharamunen Lantegia ikerketa parte-hartzaileen kooperatibaren laguntza eduki du. Hainbat arrantza ereduren eragina, eraginkortasuna eta jasagarritasuna ikertzeko, ikuspuntu ekologikoa, sozioekonomikoa eta ekonomikoa uztartu dituzte.

Frantziako hainbat tokitako datuak bildu dituzte, batez ere Atlantikoaren ipar-ekialdean aritzen diren itsasontzi txikiz osatutako ontzidienak. 2.720 ontzi dira eta Frantziako lehorreratzeen %70 ordezkatzen dute.

Emaitzak oso ezkorrak izan dira, batez ere industria arrantza handiarentzat eta hondoko arraste-sare ontzientzat: ekologikoki oso suntsikorrak dira, besteren artean, espezie oso ustiatuentzat, ale gazteentzat eta itsas hondoarentzat; bereziki CO₂ isurketa ugariaren erantzule dira; lanpostu eta balio erantsi gutxi sortzeko gaitasuna daukate, batzuetan

defizitarioak izatera iritsi arte; horrenbeste da horrela, ezen ez balitz jasotzen dituzten dirulaguntza publiko ugari esker, ez lirateke errentagarriak izango.

Arrantza txiki eta artisauak kontrako emaitzak jaso ditu adierazle horietan guztietan, espezie zaurgarrien (itsas txori eta ugaztunak) harrapatzeetan izan ezik. Hala beraz, “zentsugabeke-ria ekonomiko, sozial eta ekologikoa” ohartarazten du txostenak.

Leo Belaustegi 12 milia elkarteko idea da, itsasbazterreko lehenengo 12 miliak babestearen aldeko elkartekoa. Mutrikuko arrantzale ohiari galdetu diogu gaiari buruz, eta ondokoa adierazi du: “Txosten oso aberatsa da, irakurritako sakonenetarikoa. Datu asko biltzen ditu. Oso ondo azaltzen du nola dauden gure itsaso eta kalak”.

Bloom elkarteko arrantzaren trantsizio sozio-ekologikorako proiektu zientifikoen koordinatzailea da Léna Fréjaville. Azaldu du dezente zabaldu dutela ikerketa, besteren artean Euskal Herriko arrantzale txikien artean, eta momentuz ez dutela berau ezbaian jartzen duen argitalpenik aurkitu.

Datuok zeresana eman dezakete Euskal Herrian, momentu honetan. Alde batetik, itsaso kudeaketa eta arrantza ereduaren eztabaida mahai gainean dagoelako Getariako (Gipuzkoa) zimarroi haztegiengatik eta Eusko Jaurlaritzak kostalderako jaso berri dituen konpetentzien transferentziagatik. Baina bestalde, eta oro har, itsasoek eta bertako arrantzek duten egoera kaskarragatik.

20 URTEAN ARRANTZA TXIKIA ERDIRA EUSKAL HERRIAN

Krisi eko-soziala hainbat modutan eragiten ari da itsasoengan: urak azidotzea, oxigeno galera, ura berotzea, eta korronteetan aldaketak, besteak beste. Horrek eragin handia eduki du itsasoetako biomasetan; esaterako, ozeanoen %55 arrantza industrialaren presio arriskupean dago, eta Ipar itsasoan 16 kg baino gehiagoko bizidunak %99 murriztu dira industrializazioa hasi aurretik.

Gurera etorrita, arrantza txikiaren egoerari buruz argi dio Belaustegik: “Gipuzkoako eta Bizkaiko arrantza txikiaren egoera oso kaskarra da. Arrantza industrialak gaina hartu dio, izugarritzko

Ingurumen aztarna

% 84

Neurritz kanpoko ustiapenaren ehuneko hori arraste-sare eta senu handietatik dator.

**ARRANTZATURIKO
2 ARRAIN GAZTETIK
1 BAINO +**

... arraste-sare handi edo senu handi batek harrapatzen du.

% 90

Arraste-sare eta senu handiak dira itsaso-hondoen urraduraren kaltearen ia eragile bakarrak.

% 60

**NAHI GABEKO
HARRAPATZEAK**

... arte geldoek espezie zaurgarriak harrapatzen dituzte (nasek izan ezik), beste arrantza motek baino gehiago.

% 57

da hondoko arraste eta senu ontzi handiek isurtzen duten CO₂ ehunekoak.

txikizioa ekarri du, eta ondorioz, itsasoan dagoen arrain biomasa asko gutxitu da. Gainera, itsasontzi txikietan ez dago belaunaldi berririk, itsasontzi txikiek errentagarritasun gutxi baitaukate horiek erakartzeko. Amaierara doan sektorea da". Ikerketak ere bat egiten du irakurketa horrekin, Frantzia itsasbaterreko arrantza, txikiena eta artisaue-na, ontzien %70a, horren gainbehera handia bizitzen ari da. Desagertzerabidean dagoela esan daiteke.

Errealitate hori zenbakitan jarrita, Belaustegiren arabera, Euskal Herrian arrantza txikiaren egoera muturrekoa da: "20 urtean erdira murriztu da. 52 bat itsasontzi geratzen dira egun, eta horietan 100 arrantzale baino gutxiago. Gainera, horietako askok erretiroa oso gertu dute, eta laster arrantza utzi egingo dute, inork ez diolarik itsasontziaren jardunari eutsiko". Frantzia ere, 1995 eta 2020 artean, arrantza txikiaren flotaren %30 galdu da, eta 2020 eta 2021 artean bakarrik, arrantzale txikien %20k utzi du".

ARRANTZAK ONDORIO SOZIAL ETA EKOLOGIKOAK ERE BADITU

Egoerak hala eskatuta, hainbat elkarre eta eragileren elkarlanaren ondo-

"[Arrantza txikian] Euskal Herrian 52 bat itsasontzi geratzen dira eta ehun arrantzale baino gutxiago"

Leo Belaustegi

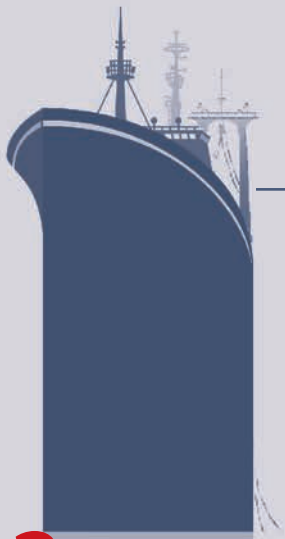
12 milia elkarteko kidea

rio izan da txosten hau. Aipatutakoez gain, The Shift Project karbono-osteko ekonomian aditua den hausnarketa taldearekin elkarlanean antolatu dute proiektua. Hala, ikerketa egiteko Frantziako Agro Institut, AgroParisTech eta Zientzia Sozialetako Goi Mailako Ikasketak Eskolako (EHESS) arlo anitzetako ikerlariak bildu dira.

Hain zuzen ere, hainbat arlotako adierazleak bildu ditu diziplinarteko perspektiba integratzailearekin. *Karbono balantzea* ideian oinarrituta, txostenak arrantza ontzidien *itsas balantzea* ebaluatu du, aldi berean aztertuz haien jardunak dituen ondorio ekonomikoak, sozialak, baina baita ingurumenen dituen eraginak ere. Berezik azpimarratu dute arrantzaren sektorea jada ezin dela aztertua izan soilik produkzioaren prisma-tik, baina hori ere kontuan hartu behar dela. Eta hori litzateke, haien esanetan, azterketaren berrikuntzetako bat. Emaiztetatik haratago, metodologian datza ekarpena, eta arrantza "iraunkorraren" oinarria aurkitzeko hamar adierazle proposatu dituzte.

HAMAR ADIERAZLE EKOLOGIKO, SOZIAL ETA EKONOMIKOAK

Horien artetik bost ingurumen adierazleen artean kokatu dituzte: *neurritz kanpoko ustiaketa* aztarna, arrantza mota bakoitzak neurritz kanpo ustiaturiko stocketatik lehorreratzten duen tona kopurua; *arrain gazte* aztarna, ontzidi bakoitzak arrantzatzten duen arrain gazte kopurua; *itsas hondoen urradura* aztarnak arrantza flota bakoitzak arran-

2 aldiz+

Balio erantsia lehorreraturiko tona bakoitzeko: arte geldo ttipiek, hondoko arraste-sare eta senuetik, bi aldiz balio erantsi gehiago sortzen dute.

ERRENTAGARRITASUNA ETA KAPITALA:

inbertituriko kapitala kontuan hartuz, arraste-sare eta senu handien (24 m baino +) errentagarritasuna arte geldo txikiena baino 3 eta 4 aldiz apalagoa da.

50 ETA 75 ZENTIMO ARTEAN

... arrantzaturiko kilo bakoitzeko hondoko arraste-sare eta senuak eskuratzen duten dirulaguntzaren zenbatekoa. Beste flotentzako zenbatekoa kilo bakoitzeko 30 zentimokoa da.

2/3 ALDIZ GUTXIAGO

Harrapatze maila berdinerako, hondoko arraste-sare eta senu handiek arte geldo txikiak baino 2/3 arteko enplegu gutxiago sortzen dute.

LAN KOSTUA

Marinelaren soldata 50.000 eta 85.000 euro artean dago, batez beste. Hala ere, hondoko arraste-ontzi industrial bateko arrantza baten enpleguak 60.000 euro inguruko zeharkako dirulaguntza eskuratzen du, eta tresna geldoa erabiltzen duen arrantza 9.000 eta 14.000 euro artean.

ITURRIA: "Norabidez aldatu: arrantzaren trantsizio sozial-ekologikoaren alde" ikerketa, Blom elkarte.

tza-erremintak (arraste-sare, draga edo senu daniar) arrastaka erabiltzen ditue-nean hondatzen duen eremua neurtzen du; *espezie zaurgarriak* aztarnak arrantzatza flota bakoitzak espezie zaurgarriak harrapatze duen arriskua kuantifikatzen du, esaterako itsas ugaztunak edota itsas txoriak; eta azkenik, *karbono aztarnak* negutegi efektuko gasen isurketa neurtzen du ontzidi bakoitzaren CO₂ isurietan oinarrituta.

Bestalde, adierazle ekonomiko eta sozialak daude: *balio erantsiak* flota bakoitzak sortzen duen aberastasuna neurtzen du termino monetarioetan; *ontzidiek sortzen duten enpleguak* flota bakoitzak lanaldi osoaren baliokidean zenbat lanpostu sortzen duen zenbatzen du; *flota bakoitzaren lan kostuak* ontzidi bakoitzean lanaldi osoaren baliokideko lanpostu bakoitzak duen kostua neurtzen du; *ustiapen soberakin gordinak* sektore bakoitzak kostuak kendu ostean sortzen duen balio erantsia neurtzen du, hau da, sektore bakoitzaren errentagarritasun ekonomikoa; eta azkenik, *dirulaguntza publikoarekin*, flota bakoitzak jasotzen dituen dirulaguntza publikoak neurtzen ditu. Puntu honetan dago ikerketaren

Hondoko arraste-ontziek bakarrik, izan itsas zabal zein industrialak, arrain gazteen harrapatzeen erdia baino gehiagoren ardura dute

gakoetako bat, izan ere, Ekonomia Lan-kidetza eta Garapenerako Erakundeak (ELGE, ingelesez OCDE) zeharkako dirulaguntza gisa aitortzen ditu zerga kargak arintzen dituzten kenkariak. Horien artean, produktu energetikoen kontsumoari buruzko barne zergaren (TICPE) karga arintzea kontuan hartu du ikerketak, beste ikerketa batzuetan egiten denaren kontrara. Ikerketaren emaitzetan berebiziko aldaketa eragin du aldagai horrek, ikusiko den antzera.

INGURUMEN ERAGIN HANDIENA ETA TXIKIENA DUTEN ARRANTZA MOTAK

Baina ontzidiez ari delarik, zer adierazi nahi du ikerketak? Arrantza moten sailkapena egin du ikerketak, hala, bakoitzak dituen emaitza sozio-ekonomiko eta ingurumen-inpaktu zehatzak arrantzatza teknika eta tamaina bakoitzarekin lotu, eta eraginkorrenak eta jasangarrienak direnak eta ez direnak ondo ebazteko. Arrantza teknikei dagokienez, lau multzo handi daude: arte geldoak, dragak eta lanbide polibalentek, arraste-sare eta senu pelagikoak, eta hondoko arraste-sare eta senuak. Aldi berean, hiru multzo egin dira ontzien tamainaren arabera: itsasbazerrekoak, 0-12 metro artekoak; itsas zabalekoak, 12-24 metro artekoak; eta industrialak 24 metro baino luzeagoak.

Ikerketa teknika eta arrantza eredu bakoitzaren emaitzak aldagaiz aldagai, edota aldagai multzo txikika ematen ditu. Hala, neurritz kanpoko ustiapenean, 12 metro baino gehiagokoak diren eta nagusiki arraste-sarearen teknika erabiltzen duten ontziek dute ardura gehien. Arraste ontzi handiak, arrantzaturiko bolumena kontuan hartuta,

3 arrantza tekniken konparatiboa

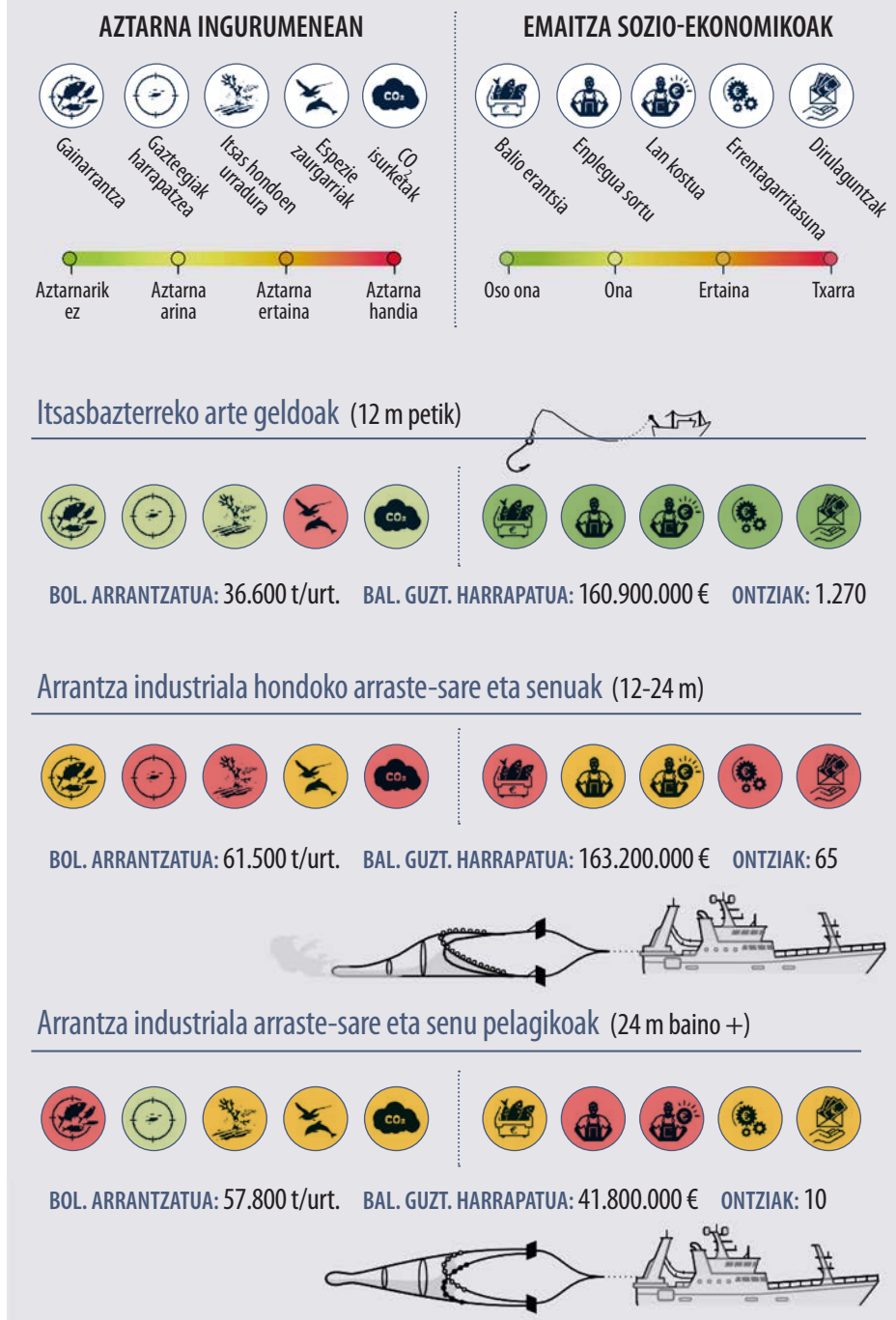
harrapatzen %62 ordezkatzan dute eta neurritz kanpoko ustiapenaren %84. Aldiz, arte geldoak praktikatzan dituzten arrantzale txikiak harrapatzen %10 ordezkatzan dute eta neurritz kanpoko ustiaketaren %6.

Arrain gazteen arrantzari dagokionez, hondoko arraste-ontziek bakarrik, izan itsas zabal zein industrialak, arrain gazteen harrapatzen erdia baino gehiagoren ardura dute. Kontrara, aparailu geldoak ale gazteen gaineko aztarnaren %22 ordezkatzan dute (eta horietako %9 soilik itsasbazerrekoek).

Arraste-sareko ontzidien gehiengoak dirulaguntza publikoen menpeko errentagarritasuna du, errentagarritasun artifiziala, eta dirulaguntzei esker bizi da

Itsas hondoen urradura aztarnari dagokionez, ikerketak ondorioztatzen du Atlantikoaren ipar-ekialdean jarduten duten Frantziako flotek 500.000 eta 800.000 km karratu arteko itsas hondoa karrakatzen dutela urtero, batez beste 600.000: hau da, Frantzia metropolita-noaren azalera bezainbeste urtero. Horietatik %90 hondoko arraste-sareen eta senuen erabilerari lotua dago, eta soilik %6 draga polibalenteei. Hondoko arraste-sareen aztarna, berriz, bereziki handia da itsas zabaleko ontzien eta ontzi industrialen kasuan, %52 eta %22, hurrenez hurren.

Espezie zaugarrien gaineko aztarna da emaitzen joera orokorra hausten duen aldagaia. Txostenak dio horri lotutako estimazioek oraindik ere ziurgabetasun handia dutela, baina litekeena da espezie sentiberen harrapatzen hiru laurden baino gehiago sare eta amu arrantzarekin lotuta egotea. Ontzien neurria gehituta, badirudi aipatutako harrapatzen erdia baino gehiago dagokiola itsas bazterreko arte geldoen ontziei. Arte horien artean badira ere diferentziak, itsas ugaztunen harrapatzak itsasbazerreko arrantzari lotuak baitaude, eta amu arrantzak txori gehia-

ITURRIA: "Norabidez aldatu: arrantzaren trantsizio sozial-ekologikoaren alde" ikerketa, Blom elkarte.

go: arrantzatutako 1.000 tonako 100 eta 200 itsas ugaztun eta 1.000 txori artean, azken teknika horrekin. Kontrara, eta logikoki, nasen kasuan ez da ia halako harrapatzerik.

Azkenik, CO₂aren isurketen neurketek ere noranzko berean egiten dute, industria eta itsas zabaleko hondoko arraste-arrantzak CO₂ isurketen zati

handienaren iturri baitira: isurketen %57, jakinda arrantzatutakoaren balioaren %34 ordezkatzan dutela, sare mota hauek tiratzeko trakzio potentzia handia behar baitute. Kontrara, aparailu geldoak eta flota pelagikoek isurketen %17 eta %12 ordezkatzan dute, baina arrantza balioaren %34 eta %11 ordezkatzan dute, hurrenez hurren.

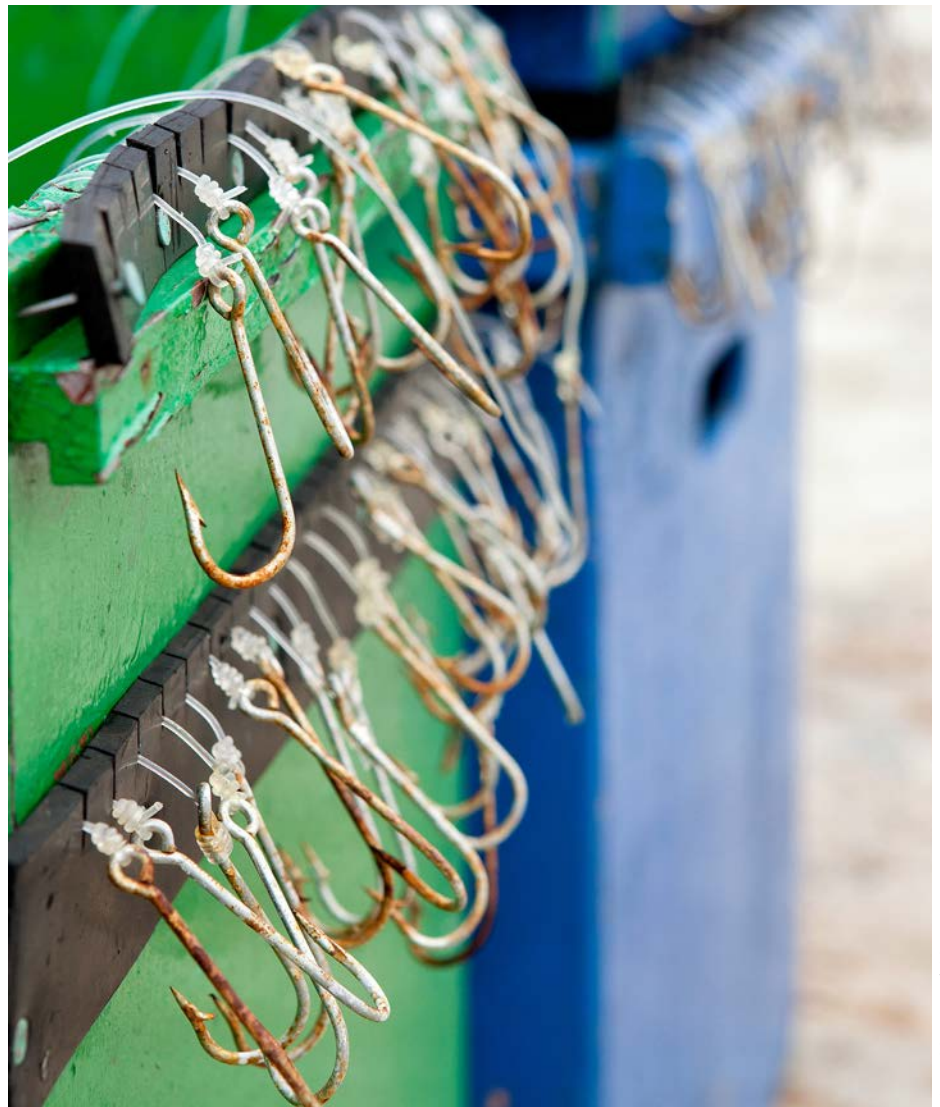
ARRANTZA ARTISAUAK SORTZEN DU ENPLEGU GEHIEN

Adierazle sozioekonomikoetara igarota, arrantza txiki eta artisauak aurea hartzen dio arrantza handi eta industrialari. Hasteko, arrantza artisauak itsas zabaleko eta hondoko arraste-ontzi industrialek baino bi eta hiru arteko enplegu gehiago sortzen du. Jarraitzeko, arrantzatutakoak sortzen duen balio ekonomikoari erreparatuta, itsasbazterreko sareek, amu hariek eta nasek hondoko arraste-ontzi eta senu industrialek baino bi aldiz balio erantsi gehiago sortzen dute. Are eta amaitzeko, kapitalaren inbertsioaren errentagarritasunaren ikuspuntutik ere, esplotazioaren soberakin gordinari, kapitalaren irabaziak sortzeko gaitasunari erreparatuta, ikerlariak erakutsi dute inbertitutako kapital unitate bakoitzeko errentagarritasun onea duten flotak direla itsasbazterreko zein industria sare, amu-hari eta nasak, itsasbazterreko arraste-sare pelagiko ttipiak eta draga flotak. Arraste-sare eta senu industrialek baino 3-4 aldiz errentagarriagoak dira.

Hau dena kontuan hartuta, ze arrantza eredu laguntzen dira dirulaguntza publikoekin? Bada, bai, asmatu duzu: itsas zabaleko arrantzak dirulaguntzen %55 eskuratzen ditu, eta industrialarekin batera %85 osatzen du. Edo bestela esanda, arrantzaturiko kilo bakoitzeko, hondoko arraste-sare eta senu ontziek 50 eta 75 zentimo arteko laguntza jasotzen dute, eta gainontzeko floteak, kilo bakoitzeko 30 baino gutxiago. Hau horrela da, aipatu bezala, zerga kenkariak dirulaguntzen artean kontuan hartuta; hori egin gabe irudia guztiz bestelakoa zatekeen.

Hala beraz, “zentzugabekeria” hori borobiltzeko, arraste-sareko ontzidien gehiengoak dirulaguntza publikoen menpeko errentagarritasuna du, errentagarritasun artifiziala, eta dirulaguntzei esker bizi da, ikuspegi ekologiko eta sozio-ekonomikotik defizitariora den bitartean. Kontrara, arrantza txikia eta artisaua ez da menpekotasun horri esker bizi.

Horren guztiaren aurrean, bai Fréjavillek eta bai Belaustegik hainbat proposamen egin dituzte. Alde batetik, Bloomeko kidearen arabera, “arraste-sarea, eta bereziki hondoko arraste sarea erabiltzen duten ontzi industrialen dirulaguntza sistema deseraiki behar da, ikerketaren arabera, kaltegarria baita”. Horretarako, biek diote Europako

DANI BLANCO / ARGIA CC-BY-SA

Itsasbazterreko sareek, amu hariek eta nasek hondoko arraste-ontzi eta senu industrialek baino bi aldiz balio erantsi gehiago sortzen dute

erabaki-gune politikoetara jo beharra dagoela, esaterako Fréjavilleren esanetan, “eztabaida oso eraikitzaileak” eman baitira han txosten honen inguruan.

Europari eutsita, Belaustegik dio azkenaldian Mediterraneoan ematen ari den egoerara iritsi aurretik neurriak hartu beharra dagoela Euskal Herrian, Europak kuota oso zorrotzak ezarri

baititu Mediterraneoko itsasoaren egoera kaskarraren ondorioz, eta arrantzaleak kinka larrian geratu dira.

Horretarako, “lagunak eta aliatuak bilatu behar dira hemen. Gizartearen kontzientzia piztu beharra dago, orain arte soilik sektorean izan gara kontzientzia itsasoan gertatzen ari denaz”. Zentzu horretan, biek ala biek bat egiten dute arrantza txikian eta artisauan kokatzen etorkizun jasangarria ekologikoki, sozialki eta ekonomikoki. Mutrikuko arrantzaleak adibide zehatz bat ematen du horretarako: itsasbazterrean 12 itsaso-miliako babesgunea ezartzea arrantza handi eta industrialik gabe.

Fréjavilleren arabera, jarduerak aldarazteko helburuarekin, arrantzale artisauak sistematikoki txertatu nahi dituzte egin beharreko bide-orrian, eta horretarako, besteren artean, Euskal Herriko arrantzaleekin ari dira lanean. ●

ELIKADURA BURUJABETZA ETA ERRESISTENTZIA GENOZIDIOAREN AURREAN

Laborarien borroka Palestinan

Gaur egun, Gazan su-etena dago, eta ez dakigu noiz arte iraungo duen; bitartean, sarraskiak, anexioek, kolonizazioak eta era guztietako giza eskubideen urraketek bere horretan diraute gainerako lurralde okupatueta. Jarraian irakurriko dituzunak ez dira kasu isolatuak, Zisjordanian ematen ari den okupazioaren eta apartheidaren ondorioen adibide bakan batzuk baizik, joan den abenduan Via Campesina mugimenduaren izenean joandako Europako laborari delegazio batek geure begiz ikusi genituenak. Martxan den genozi-

dioa ez da Gazako Zerrendara mugatzen, itzailean gordetzen diren beste aurpegi batzuk ditu lurralde okupatueta. Nabarmenenetako bat Palestinako laborantza sektorearen aurkako eraso zuzena da, Israelen okupazioaren eta garbiketa etnikoaren kontrako erresistentziaren lehen lerro dena. Lur horretantxe baitatza haien elikadura burujabetzarako giltzarria: euren kultura, tradizioa eta antzinako erroak zein haien potentzial ekonomikoetako bat. Lurraldearen defentsa dute, finean, bizirauteko berme eta herri duintasunerako baliabide-iturri.

 KELO ARRIBAS Delegazioko laborari partaidea, EHNE Bizkaiaren izenean. **UAWC**

Okupazioaren ondorioak Zisjordanian ankerrak ari dira izaten duela hamarkada askotatik, baina duela hamalau hilabetetik hona erabat okertu dira: 5.000 hektarea laborantza lur baino gehiago konfiskatu dituzte. 900 kontrol-hesi berrik pasabidea murrizten dute errepide eta bideetan, eta hiriak, herriak eta etxaldeak isolatzen dituzte. Ehunka asentamendu berri ezarri dira eta lehendik zeuden beste asko handitu dituzte. Milaka kasu agerian jartzen dituzte landa eremuko komunitate laborari palestinarren biziraupenerako medioak suntsitzen dituzten politika sistematikoak: etxebizitzak eta laborantza azpiegiturak eraistea, lurak konfiskatzea eta hesitzea eta ur hornidurari ezarritako traba eta murrizketak. Bertako jatorrizko populazioa

ezabatzeko berariazko esfortzu hori kolonoek berek hauspotzen dute eta praktikan jartzen inpunitate osoz, Israelgo armadaren laguntzarekin eta babesarekin betiere, egiten dituzten etengabeko erasoetan: labore eta uzten lapurretak eta suntsiketak, azpiegiturretan kalteak eta sabotajeak, eta abar. Laborari asko nahieran atxilotzen ari dira, zaurituak eta hildakoak daude egunero. Gu han ginela, asko ospitalean zeuden zauri larriekin.

Sarraskira bideratutako ingeniartza sozial hori guztia Mendebaldeko gobernu "demokratikoen" konplizitatearekin egiten da, eta ez soilik Israeli armak saltzen zaizkiolako. Baita ere giza eskubideen etengabeko urraketen aurrean ezer ez eginda, modu lotsagabea; itun komertzialen bidez Israel legitimatuta eta diru-inbertsio handiak eginda edo laborari pales-

tinarren lurren espolioari esker ateratzen den nekazaritza produkzioa erosita.

Ez gara ari okupazio politikaren baitako ezohiko gehiegikeriez, azken 80 urtetan palestinar ororen bizitza markatu izan duten mugarri historikoetan azkenaz baizik: 1948ko Nakba, 1967ko okupazioa, 1987 eta 2005eko Intifadak... eta orain, genozidioa.

Abdullah, Jamal, Samir, Omar, Mahmud, Ibrahim, Mohamed, Fouad eta beste hainbatekin pasatako denboran haien erresistentzia eredugarriaren eta elikadura burujabetzaren aldeko konpromisoaren lekuko izan gara. Hori, beraientzat, hilketaren aurrean biziraupen estrategia izateaz gain, inspirazio iturri da gure elkartasuna areagotu dezagun laborarien askapenerako borrokarekin, zeina, Palestinan, herri osoaren borroka baita. ●

Arbasoen lurrak galtzen

Abdullahk eta haren bizilagunek kafea eskaini digute Qusra udalerriko areto zaharrean, Nabluseko eskualdean. Hormetako kartelek erakusten dituzte beren lurrak defendatzen ari zirela israeldar armadak inpunitatez erail zituen bizilagunen irudiak. Haietako zenbaiten seme-alabak gurekin daude.

Aurkezpenak egin ondoren, pasean garamatzate euren lurretarako sarbidea eragozteko kolonoek paratu duten lur-pila handia erakustera. Hilabeteak dira ez daukatela sartzerik belaualdiz belaualdi landu izan dituzten lursailak: olibadi bat da, orain israeldar banderatzar bat ikur nagusitzat daukana. Iragan urteko sasoiaren nagarria izan zen, baina aurrean

gauza izan dira oliba uztaren zati bat jasotzeko nazioarteko boluntarioen presentziari esker, horrela zenbaitetan lortzen baitute ondoko asentamenduan bizi diren kolonoen eraso bortitzak geldiaraztea.

Udalerria eskualdearekin komunikatzea eragozten duen eta hainbat etxe isolatuta uzten dituen kontrol-hesi berrira gerturatu garenean, herriko zenbait ume etorri dira gurekin, irribarretsu eta ezohiko egoerari adiadi. Minutu gutxi batzuk baino ez dira pasatu hortzetaraino armaturiko israeldar soldaduak agertu eta eremua husteko agindu diguten arte. Men egin dugu, umeak beren jolasetan utzita, kolonoek aurreko eraso batean erditik ebaki zituzten ehunka urteko olibondo ilara batzuen aurrean.

📍 Israelgo kokaleku berri baten inguruan moztutako olibondoak, Nablus eskualdean.

Eskuinean, Nekazari palestinarren seme-alabak herria banatzen duen kontrol-hesiaren aurrean.

Milaka urteko kulturaren suntsipena

Faresyeh herrixka beduinoko bere bizilagunak elkartu ditu Jammalek, guri ongiatorria egiteko alfonbradun estalpe xume batean.

Badira hamarkada batzuk beduinok beren etxolak egonkortu zituztela, israeldar okupazioak ezarritako oztopoek ezinezko egin dietelako euren berezko kultura nomadari eustea. Bidean gentozela, antzeko beste herrixka batzuk ikusi ditugu, armadak berriki eraitsitakoak. Bart gauean erasoak jasan behar izan dute, 2023ko urriaren 7az geroztik herrixkatik metro gutxira eraiki zuten asentamenduko kolono

taldearengandik. Erraz nabarmentzen dira eraikuntza modernoak eta soldadu armatu batek zaintzen duen bijilantzia-dorrea.

Ardiek ukuilueta daramatzate hainbat hilabete, bizilagun berri ilegal eta oldarkorren erasoek kanpora ateratzea eragozten dietelako. Artaldea larrreratu ezinak, segurtasun ezak, lehen behar ez zituzten pentsuek eragindako gehiegizko gastuek, ur murrizketek eta inposatutako *check point* berrien ondorioz esnea merkaturatzeko zailtasunek, arriskuan jartzen dute arbasoetatik datorkien jardueraren iraupena.

Beduinoen kultura hilzorian dago okupazioaren erruz.

Jammal bere artaldearen aurrean.

Buruan kufiya daraman andre zahar batek ez dirudi oso gustura gure bisitarekin, litekeena baita lekuko atzeritarrak gonbidatzearen atrebentzia zigortua izatea iluntzean, behin guk alde egin eta gero, izan beste eraso batekin ala dauzkaten azpiegitura prekariorien bat, edo are euren etxebizitzak suntsituta. Hori gertatzen bada ezingo diete inori laguntzarik eskatu: errepideak armada israeldarrak moztuta edo zorrotz kontrolatuta daude, eta Palestinako Aginte Nazionalaren Poliziak beste alde batera begiraten du aspalditik halako gertaeren aurrean.

Kolonoen erasoak

Zisjordania hegoaldean, Ibrahimek Letweneko nekazari komunitateko eskolako jolastoki zaratatsuan hartu gaitu. Adin orotako umeak datoz kanpotarrak agurtzera, harro. Haietariko asko harrikadaka hartu izan dituzte etxetik eskolarako bidean, euren familiak lursailetara lanera joatean hartu izan dituzten bezalatsu.

Gerra hegazkinen zitzua sumatzen da mendebalderantz. Ez dirudi guk izan ezik inork entzuten dituenik. Azken hilabeteetako asentamendu berrien okupaziotik salbu geratu den tontorren batetik itsasoa ikus daiteke egun argitsuetan. Herriko inor gutxik ikusi du, ordea, itsasertz hori bertatik bertara... Halako egunetan, Gaza ere ikusi ahalko litzateke, 30 kilometro eskasera.

Hormaren azpian ekoiztea

Egunotan ezagutu ditugun beste hainbatek bezala, Samirrek bizitza erdia eman du giltzapean. Betleemgo Idaa errefuxiatuen kanpalekuko eraikin komunitario bateko teilatura eraman gaitu. Eskertu egiten da neguko egun hotzean berotzen gaituen eguzki epela, baita bertatik ikuspegia zabaltzeko aukera izatea ere, beheko kalekkek eta horiek inguratzen dituen hamaika metroko apartheidaren hormatzarrak uzten dutena baino haratago.

Ustekabean hartu gaitu teilatuan bertan dagoen negutegiak. Gehiago ere badira auzoan. Barruan brokoliak, zerbak eta urazak hazten dira, non eta munduan populazio dentsitaterik handienetakoa duen eremu batean. Ez da soilik bertakoei barazki freskoa eskaintzen dien oasi txikia, ezpada leiho bat hormigoi itsaso horretatik landa bizitzara zabaltzen dena. Erresistentzia ariketa hau miresten ari garela, soldadu batek zorrigaitzeko bijilantzia-dorreetako batetik bere armarekin apuntatzen gaitu, duela ez asko kalean jolasean zebilen haur bat erail zuten toki beretik.

📍 Negutegiak Idako errefuxiatu-esparruko teilatueta. Lerroon gainean, ezkerrean, Idako errefuxiatuen-esparrua. Eskuinean, 11 metroko horma Betleemen.

Agroekologia erresistentzian

Omar eta Mahmud zortzi laguneko kooperatiba bateko kide dira Safahn. Ez daude hain aparte Europako edozein hiriburutan proiektu agroekologiko eta autogestionario bat abiatzear lego-keen kolektibo baten itxuratik. Beren diskurtsoa argia eta gogo-tsua da: laborantza tradizionala berreskuratu nahi dute, utzita dauden lurak baliatu, merkatuko prezioei iskin egin eta prekarietatetik modu duin eta kolektiboan ateratzeko ekimen bat martxan jarri.

Baina euren errealitatea erabat baldintzatzen du bizi dutenak: edozein momentutan eraso egin diezaiekete harresitik gertu euren lurak lantzen ari diren bitartean; beren lur horien azpian dagoen ura Israelen esku dago eta murrizketak eta prezio altuak inposatzen ditu; azoketara joateko zailtasunak dituzte mugikortasun trabak direla-eta; horrez gain, gauero armadaren sartu-irtenak pairatzen dituzte herrian.

Arratsaldeaz eta solasaldiaz gozatzen ari garena Palestinan ohitura legea den betiko kafeak lagunduta, zorua astintzen duten leherketa bortitzek asaldatu gaituzte, iparraldera. Nondik ote zetorren asmatu nahian aritu dira arabieraz, mugikorrak atera dituzte beren susmoak baieztatu ote ditzaketen... Ondoren, solasaldiak bere hartan jarraitu du, ezer gertatu ez balitz bezala.

📍 Omar eta Mahmud, beren kafea partekatzen delegazioarekin.

📍 Ekoizpen agroekologikoko Kooperatiba Safah-n.

📍 Datilondo tradizionalak, eta hesiaz bestalde konfiskatu berri dizkieten lurak.

Erle intsumituak

Fouadek bere etxeko terraza atseginen hartu gaitu Jiflekoko laborarien kooperatibako kideekin bazkaltzeko, Jordan ibaia- ren bailaran. Parajea idilikoa da: datilondo eta baratze oparoz jositako oasi bat mendixka idorren artean, eguzkipean. Baina iragan urritik bere erle intsumituek soilik gurutzatzen dute gauden tokitik metro gutxitara altxatzen den hesi elektrikoa, kolonoek oraintsu konfiskatutako lurretara sarbidea eragozten duena.

Beste aldean, mendixka horietako baten gainean hazi eta hazi ari den asentamendua- ren zaintzapean, esportaziora bideratutako mango landare gazte ilara ordenatuak ikusten dira, antzinatik bere familiaren lur emankor- rarak izan zirenetan.

📍 Datilondo tradizionalak, eta hesiaz bestalde konfiskatu berri dizkieten lurak.

Anexioak nekazaritzaren sehaskan

Ibrahim eta Mohamed anaiak abeltzainak dira Bardalan. Jordan ibaiaren bailarara ikuspegi paregabea duen gain batean esertzeraz gonbidatu gaituzte, olibondo baten itzalpean. Lurralde hau naturaren oparia da, agian horregatik daude hemen munduko hiri zaharrene-takoz, eta izan zen nekazaritzaren sorleku duela 12.000 urte baino gehiago. Palestinako labore, barazki eta fruitu ekoizpen zonalde nagusia da, herrialde osoa elikatzeko gauza izan zitekeena okupazioaren ondorioengatik ez balitz.

Israel aberastasun horren jakitun da eta azken urtebeteen okupazioaren baldintzak gogortu ditu erabateko espolioaren bidean. Dagoeneko bailarako laborantza lurren %80 okupatu ditu, kolonoei laguntza ekonomikoen bidez asentamenduak egitea erraztuta, nekazaritza azpiegitura berriak eraikita eta laguntza militarra emanda.

Hemendik ateratzen da estatu ilegal hori laborantza potentzia bilakatu duen produkzioaren zati handi bat. Askok topatuko zituen aurtengo Gabonetan horako datilak edo bestelako fruituak etxeko mahaian. Bi anaiak seinatu digute due-

la hilabete batzuk hondeamakina israel-darrak eraikitzen hasi ziren errepidea, aurrez ezer jakinarazi gabe eta euren semeen presentzia isilaren aurrean. Beraien ukuilutik metro gutxitara igaroko den errepide berri horrek herria inguratzen duten asentamendu berrietako bi lotuko ditu, eta isolatu egingo ditu abereak bazkatzeko erabiltzen zituzten lurretatik eta haiei edaten emateko betidanik erabiltzen zituzten ur-putzuak dauden eremutik. Barru-barrutik atera zaigu galdera: zer etorkizun opa diezaiekete beren seme-alabei? Erantzuna gordin bezain zuzena da: erresistentzia.

📍 Bardala-n, Jordan bailaren gainean.

Hurrengo erasoaren zain

Gure bidaia antolatu duen Laborantza Langileen Komiteen Batasuna (UAWC) erakunde terroristatzat jotzen du estatu okupatzaileak, gaur egun Palestinako ia gainontzeko erakunde edo elkarte zibil guztiak bezalaxe. Beraien delitua: laborariak kolektiboki antolatzea, nekazaritza azpiegiturak bultzatzea, sektorearen aholkularitzan eta formazioan jardutea, beren germoplasma bankuetatik ateratako tokiko barrietate tradizionalak eskura jartzea eta euren herriaren elikadura burujabetzaren alde lan egitea. Elkartearen Ramallahko bulegoa da gure bilera eta solasaldietarako tokia. Garbi eta moderno luzitzen du, armadaren erasoaldi batean lokala eta barruan zegoen guztia txikitu ostean egin behar izan zituzten eraberritze lanen ondoren. Ez dute beste espaziorik alokatuko ez fatxadako izenik ezabatuko; hurrengo erasoaren zain egongo dira, besterik gabe.

📍 UAWC Laborantza Langileen Komiteen Batasunaren hazi bankua.

ISELA GONZÁLEZ ETA AMADA CHAVEZ

Elkar babestuz borrokatzen duten emakume ekintzaileak

Mexikoko bi emakume hauen bizitzak indarkeriak eta desplazamenduak zeharkatzen ditu. Haien familia-ko edo komunitateko kideak hiltzen ikusi dituzte, eta krimen antolatuak zabaltzen duen terrorrea azalean sentitu dute; mehatxuak, jazarpena... ohiko dituzte. Baina horrek guztiak

borrokan jarraitzeko arrazoi gehiago besterik ez dizkie eman, ez baitute euren bizia ulertzen lurraren eta herri indigenen eskubideen aldeko aktibismoan segi gabe. Halabeharrez, bidean euren buruak babesten ikasi dute, eta sarean, komunitatean eta elkartasunean indarrez betetzen.

LEIRE ARTOLA ARIN

EDDY ZETA / PRENSA COMUNITARIA

ARGIAk Guatemalara egindako bidaian ezagutu ditugu Isela González Díaz eta Amada Chavez Armendáriz. Mugarik Gabe GKEak gonbidatu gaitu hara kazetariok eta bi mexikarrak. Mexikoko borroka eta ikusmoldeak Guatemalako ekintzaileekin konpartitutakoan, berretsi dute Erdialdeko Amerikako bi herrialde horietako jatorrizko herriek zapaltzaile amankomunak dituztela: kolonizazioa, oligarken eta multinazionalen estraktibismoa, kapitalismoa... Gonzálezek eta Chavezek bizi osoa daramate horren aurrean lurraldea defendatzen, jaio ziren Tarahumara mendilerroan lurrarekin bat bizitzen jarraitzeko erresistentzian.

Tarahumara Chihuahua estatuaren hego-mendebaldean dagoen inguru malakartsua da, eta azaleraz ia Euskal Herria

halako lau den arren, 335.100 biztanle inguru ditu, kasik Arabak bezainbeste. Amnesty International eragileak Tarahumara mendilerroari buruz eginiko “Entre balas y olvido” (Balen eta ahanzturaren artean) txostenean jasotzen du indarkeria zenbateraino den muturrekoa. Kontuan izan behar da Chihuahua mugagabek duela AEBekin, eta ondorioz, interes ugari eremua dela. Estatu horretako Fiskaltza nagusiak Amnesty Internationali onartu dionez, Tarahumaran indarkeria izugarria eta kontrolik gabea dago, batik bat krimen antolatuko taldeengatik. Talde armatu horiek lege kanpoko droga trafikoa lotuta daude (marihuana eta opio-belarra, nagusiki), eta gehitu behar zaizkio udalerrietako langileen ustelkeria nahiz estatuaren esku hartzerik eza.

“Tarahumara mendilerroan lurraldearen eta ingurumenaren defendatzaile izatea da bizia horri ematea”, ziurtatzen du Isela Gonzálezek. 70 urte ditu, eta ikasketaz erizaina eta antropologoa bada ere, bi hamarkada daramatza Alianza Sierra Madre (ASMAC) elkartean lanean, jatorrizko herrien eskubideen alde. Pentsioduna da, baina ez du lanetik erretiratzeko asmorik, “hankek edo buruak huts egiten ez didaten bitartean”.

Amada Chavezekin horrela egin zuen topo 2007an, ASMAC elkartean zebilela, eta elkarrekin jarraitzen dute borrokan, elkarrekin dihardute kazikeek eta krimen antolatuko sikarioek eragin dieten sufrimendua erreparatzen. 53 urte dituen Chavez indigena da, Coloradas de la Virgen komunitatekoa –800 bat raramuri indigena bizi dira bertan–, eta euren ba-

soa helburu ekonomikoetarako botatzen ari diren jauntxoei aurre egiteagatik berritan desplazatu behar izan du.

González ez bezala, Chavez ez zen eskolatua izan, eta oraindik gogoan du haurra zela nola entzuten zituen helduak “errepide eta kamioi” batzuei buruz hizketan. Ez zuen halakorik ezagutzen, Coloradas komunitatean basoa, mendia eta lakuak besterik ez baitzituzten, bizitzeko behar zuten bezainbeste. Nekazaritza eta abeltzaintza txikitik bizi dira, eta sendabelarrak biltzen dituzte euren beharrak asetzeko.

Errepideak ez zuen ezer onik ekarri, eta Chavezek oroitzen duenez, 13 urte zituela ikusi zuen nola moztutako zuhaitzak zerratokira eramaten zituzten kamioietan: “Errepidearekin furgonetak eta

kamioiak iritsi ziren, baita poliziak eta pertsona armatuak ere. Nik ez nituen eza-gutzen, ez nekien ezer ordura arte. Baina haiek iristen hasi zirenean herritarrek beldur handia izan genuen. Errepidea eta zerratokia egin zutenek komunitateko jendea mehatxatzen zuten”. Diruaren bidez herritarrek banatu zituztela dio: ejidatarioen eta komunitatekoen artean.

EJIDOK: INDIGENEI LURRAK KENTZEKO MEKANISMOA

Herritarren banaketa horren oinarrieta-ko bat da Coloradas de la Virgen komunitateko lurren jabetza modua. Batetik, raramuriak gehiengoa diren nekazaritza-komunitate forma dago, eta bestetik, herritar mestizoak nagusi dituen *ejido*a. 1992an eginiko nekazaritza erreformak

ekarri zuen ejido deritzoten lurren eskubideak salerosteko aukera (nekazaritza-komunitateen kasuan ezin da), eta horrek bermatzen du ejidoen gaineko erabakiak hartzea. Tarahumarako kasuan, indigenei lurra kentzeko baliatu zuten pribatizazio hori, Gonzálezek argitu digunez: “Mestizoez egoera aprobetxatu zuten, eta ejidoen jabetza guztia hartu, iruzurren bidez”. Coloradas de la Virgeneko indigenak lur horien gaineko erabakiguneetatik bota zituzten, eta mestizoen eskuetan geratu zen basoaren esplotaziorako baimenak ematea: “Mestizo eta indigenen arteko harremanak asimetria sakonekoak dira, eta hortik datoz kazikismoak: indarkeria, lurren desjabetzea...”, zehaztu du ASMAC elkarteak zuzendariak.

Ezkerrean Isela González ASMACeko zuzendaria eta eskuinean Amada Chavez, Coloradas de la Virgen komunitateko lurren defendatzailea.

Mende hasieran Coloradaseko raramuriak saiatu ziren epaiketa bidez lur horien jabetzak berreskuratzen, baina ez zuten emaitzarik izan. 2007an, ejidatarioek lortu zuten Mexikoko Ingu-rumen Idazkaritzak baimena ematea basoa esplotatzeko. Amada Chavezek gogoan du zuhaitzak moztzen hasi zirenekoa: “Egur mordoa ateratzen hasi ziren errepedeetatik, eta herrian dirua banatzen. Kazikeek erabakitzen zuten nori eman dirua, eta beti hautatzen zituzten komeni zitzaizkien ejidatarioak, bertan bizi ez zirenak”.

Coloradaseko jatorrizko herritarrek borroka gogortu zuten esplotazioa geldiarazteko, eta aldi berean, kazikeek indarkeria eta errepresioa handitu zituzten. Gonzálezek eta Chavezek harro gogoratzen dute 2015eko lorpena: zuhaitzak ebakitzen jarraitzeko baime-nak bertan behera utzi zituen Nekazaritza Auzitegiak. Baina horren kostua oso bortitza izan da; hilketak bata bestearen atzetik, eta mehatxuak etengabe. Bi ekintzaileek diotenez, “legez kanpoko mozketek jarraitzen dute”. “Sikario talde bat dago, eta indigenak desplazatzera behartzen ari dira”. Beldurra barruraino sartu nahi izan diete basoa eta lurrak defendatzen ari direnei.

DESPLAZAMENDUA ETA DESERRIA

Amada Chavezek dio aurpegia emateko beldurra zuela lehen, hedabideetan agertzekoa; baina bizitakoak bizi ostean, haien herria sufritzen ari dena kontatzeko ahaldundu da. Lider indi-

gena ugari hil zituztela azaldu digu, eta Isela Gonzálezek albotik zehaztasun bat egin dio: “Kontatu zure gertuko zenbat hil zituzten”. Horixe izan baitzen lehen aldiz desplazatzeko motiboa, heriotzak oso gertu jo zuelako Chavezen familia.

“Coloradas de la Virgen komunitate-tik lehen aldiz irten ginen, nire senarren anaia hil zutelako. Kargu bat zuen komunitatean, eta borrokan sartu zen. Ez zuen egin nahi kazikeek esaten ziotena, ez zegoen ados; horregatik hil zuten”. Handik ihes egin behar izan zuten, baina ez zen bide erraza izan. Familia osoa atera zen, neba-arreba, aitona-amonak eta seme-alabak. Chavezek hiru seme-alaba zituen, eta haurdun zegoen. “Haurrak eskutik eta haurtxoak besoetan genituela joan ginen. Ilundutakoan atera ginen,

zurrumurrua zegoelako matoiak nire senarra hiltzera zetoze. Gau osoa pasa genuen oinez, ilunpetan ez genuelako ondo ikusten; ez genuen argirik piztu nahi gu ez atzemateko”. Bi egun behar izan zituzten babes hartu zuten herrira heltzeko.

Baina 2018an berriro ere desplazatu behar izan zuten, familiako laguna zen Julian Carrillo lider indigena eta lurren defendatzailea hil eta gero. Komunitateko kide ugari hirira alde egin behar izan zuten Carrillo tirokatu zutenean, arriskua erabatekoa baitzen. Bi esalditik batean, beste kide bat hil zutela oroitzen du Chavezek; dozenaka dira. “Mina egin digutenek ordaindu dezaten nahi dugu, justizia egitea”, dio Chavezek malko artean. “Juliani ohartarazi genion komunitatetik joateko. ‘Artoa erein ostean’, esan zigun. Lehenago hil zuten”.

Carrilloren kasua esanguratsua izan da, Coloradas de la Virgenen ez ezik nazioartean ere bai. Amnesty Internationalek hari buruz egindako txostenean jasotzen du Mexikoko Estatuak ez zuela gizona babesteko eginbeharra bete. Izan ere, 2014an ASMACen eta Isela Gonzálezek bidez, besteak beste, lortu zuten Julian Carrillori eta beste lider komunitario batzuei babes neurriak ezartzeko Mexikoko Estatuak. Alferrik izan zen: Carrilloren familiako hainbat kide hil eta bere etxea erre zuten, harik eta 2018ko urrian bera hil zuten arte.

Amnesty Internationali Carrillok hil aurretik zera jakinarazi zion: heriotza mehatxuek beldurra sentiarazten ziotela, baina lurraldearekin zuen lotura eta harreman estuagatik Coloradas de la Virgenen geratu behar zuela. Nazioarteko eragileak azpimarratzen du Carri-

lloren kasuak argi uzten duela Mexikoko Estatuaren porrota, herri indigenen eskubideak bermatzeari dagokionez: “Akatsa da giza eskubideen defendatzaileen babes mekanismo jakin batzuetara mugatzea. Haiei arrisku-testuingurua sortzen dieten egiturazko kausei erantzungo dien politika publiko integralak behar dira”.

BABES MEKANISMOAK ERAGINKORRAK DIRA?

Isela Gonzálezek ere ondo ezagutzen ditu babes mekanismoak, izan ere, kazikeen mehatxuen eta talde armatuen arriskutik babesteko hainbat neurri jarri zizkieten 2011z geroztik. Are gehiago, ASMACElkar-tearen zuzendaria izanik, aurpegi ezaguna da eta jo-puntuan izan dute. “Babes plan oso zorrotza daukat. Etxetik ez naiz ateratzen ia, soilik lanera joateko, eta hori Giza Eskubideen Fiskaltzak jarritako bi poliziak zainduta egiten dut”. Kamerak eta larrialdi botoiak ere jarri dizkiote. Etxetik atera behar duen aldiro poliziekin egin behar izateak askatasuna mugatzen diola iritzi du, baina frogatu ahal izan du nahiago duela horrela bizi, kanpoan desplazatuta egotea baino.

Dena den, babesteko beste modu batzuk ere bilatu ditu: “Nazioarteko

brigaden eta beste antolakunde batzuen bidez ikasi dugu Mexikon ere. Batetik, parte hartzen dugun sare eta aliantzak aprobetxatzea, eta horrela defendatzaile gisa ikusgarritasuna lortzea; horrek apur bat aldentzen ditu erasoak. Egia da batzuetan ikusgarritasunak erasoak areagotu ditzakeela, horregatik, metodologia bat daukagu baloratzeko noiz komeni den profila altxatzea eta noiz jaistea”. Bestetik, tokiko sareetan antolatuta egoteari ere garrantzitsua deritzo. Esaterako, egun, González babesten du lurralde indigenen defentsarako sareak. “Horrela zaintzen dut nire burua”.

Komunitateetan bizi diren defendatzaileen kasuan, ordea, Gonzálezek baieztatu digu mekanismo horiek ez direla nahikoa. “Haiek eskatzen dutena da babes mekanismoak ez izatea polizialak eta erreaktiboak. Alegia, ez da nahikoa segurtasun arazo bat dagoen bakoitzean armada edo segurtasun nazionala bidaltzearekin”. Komunitateetako herritarrek Mexikoko Estatuari galdegiten diote inpunitaterik ez egoteko, eta zigortzeko desplazamenduen eta erasoen erantzuleak. Horretarako, gertatutakoa ikertu beharko lukete, baina, momentuz, estatuko ordezkariak ez dira lurraldera gerturatu ere egin.

FEMINISMOA, BABESLEKU

Amada Chavez eta Isela Gonzálezekin-tzaileek azpimarratu digute elkar zaintza ezinbestekoa dela borroka latz honetan aurrera egiteko. Eta lurren defentsan ere ikuspegi feminista izateak lagundu diela ziurtatu digute. Emakumeen arteko ahal-duntze tailerretan ezagutu ziren biak, Chavez lehen aldiz desplazatuta zegoela. Gonzálezek baieztatu du bere aktibismo ibilbide osoan –Mexikoko Juventud Komunistan hasi zen, ikasle zela– agenda feminista presente izan duela eta borroka guztietan lagundu diola ikuspegi horrek.

Azken urteetan, gainera, lurren defentsako sare nazionalaren parte denetik, feminismoak zaintza modu ezberdina erakutsi dio: “Feminismoak lagundu dit esaten norbere burua zaintzeko beste modu bat dagoela, perspektiba feminista integraletik. Hau da, emakumeen arteko elkar-zaintza du oinarri, eta sororitatea, laguntza emozionala eta maitasuna lantzen ditugu”. Halaber, nabarmendu dute zaintza edo babes behar duen pertsonak horretarako espazio fisikoak izatea beharrezkoa dela. Arriskutik atsedean hartu eta indartuta itzultzeko espazio horiek eskertzen dituzte. Guatemalako bidaiatik ere hori hartu dute: herri indigenen arteko elkartasuna, eta lurra defendatzen jarraitzeko grina. ●

KOLABORATZAILEAK

Berriaren freskotasuna eta zaharra ezagutzearen erosotasuna

ITSASO ZUBIRIA ETXEBERRIA

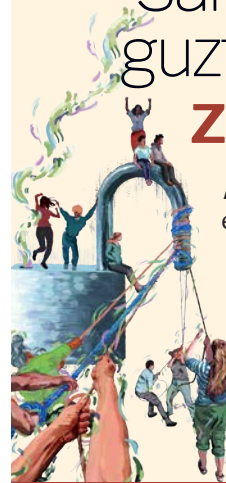
Ahots eta luma berriak iritsi zaizkigu 2025arekin ARGIAra. Iritzietan sinadura berriak topatzen hasia izango zara, irakurle, eta igual bateren baten falta ere sumatuko zenuen honezkero. Beti iruditzen izan zait lan zaila egunkarietako eguneroko zutabegileena. Ez diot errespetu berezirik orri zuriari, baina handia esateko daukadanari. Uste dut astekariko orrialdeetatik alde egin berri dutenek asmatu dutela zerbait interesgarria kontatzen eta marrazten. Berriek asmatuko dute? Baiezkoan nago.

Kultur kritiketan Ainhoa Mariezkurrena Etxabe dugu beteranoa, hilean behin zuzeneko antzerki eta ikuskizunen kronika egiten diguna. Berarekin batera ari dira azken urtebete-urte eta erdi inguruan Udane Barinagarremena

teria Laka eta Uxue Gutierrez Lorenzo, eta azken fitxaketa dugu Gorka Intxausti ondarrutarra sortzez, batez ere musikari Arabatik helduko diona (Ametzaga du bizileku). Iñigo Satrustegi nafarra da joan zaiguna, albistea pena handiz jaso badugu ere, zeren Nafarroako kultur eskaintzaren jarraipena egiten laguntzen zigun.

Irudiak ere izan ditu aldaketak, orain arte bi astean behin iritzien ilustrazioak egiten aritu den Paula Estevezek osatu baitu zikloa. Haren ordeaz, baina, Maider Leturiaga zarauztarra hasi da dagoeneko koloreak astintzen eta ilustrazioan esperientzia handia duen honek ilusioz heldu dio proiektu berriari. Estevezek, dena den, ARGIArekin harremanetan jarraitzeko asmoa du eta kolaborazio puntualak egitekoa.

Sarean eduki guztiak irekita zuri esker

Arrazoi hauek eman dituzte egun hauetan ARGIA Jende egin diren kide berrietako batzuek, komunikabide independente hau ekonomikoki babestu eta proiektua bultzatzeko. Ongi etorri denei, komunitatera!

“”

Egiten ari zareten lan bikainak herritarren sostengua behar eta merezi duelako, dudarik gabe.

Donostiatik Lorek

“”

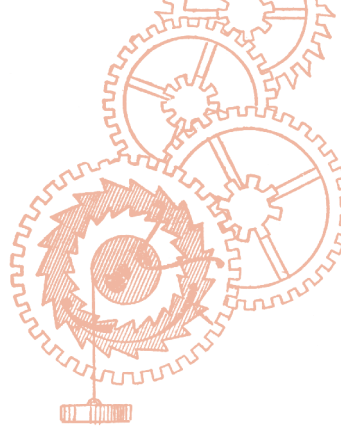
Desinformazioaren mundu honetan, informazioaren helduleku gisa sentitzen dudana hurbileko komunikabide bat delako, eta noski, euskaraz. Gainera irekia da, ARGIAko edukia edonorentzako eskuragarri izateari garrantzia ematen diot.

Irundik Beñatek

Eta zer esan *Materialismo histerikoaz*... Uxue Apaolazak ere amaitu du asteroko jarduna. 2022ko irailaren lehen zenbakiarekin hasi zuen sailak itxi ditu 2025arekin ateak. Idazkera berezia, oso berea, oso Apaolaza izan du, gai arantzatsuei heltzeko gaitasuna, arlo sozialeko gaiez zein euskararen ingurukoez zorrotasunez mintzatzekoa; eta nago lortu dituela jarraitzaile asko. Dolu txikia pasatzen ari zareten horiei guztiei esan, hemendik aurrera, maiztasun urriagoz bada ere, iritzietan leitu ahal izango dugula Uxue.

Aipatu gabe ezin utzi kulturaren orain arte aritu eta geldialdia eskatu duten Kepa Matxain eta Jone Alaitz Uriarte, eta izen berri eta, zergatik ez, gazteei ongi etorri: Leire Vargas, Maddi Sarasua eta Larraitz Fagundez. ●

Furoshiki, arte jasangarria

**NAGORE
IRAZUSTABARRENA
URANGA**

Japonia, VIII. mendea. Nara Aro batean *furoshiki* terminoa erabiltzen hasi ziren, baina Edo Arora arte (XVII-XIX. mendeak) ez zen hedatu. Furoshiki objektuak ohialetan biltzeko artea da, baina bere etimologiak garbi uzten du bere jatorria: *furo* hitzak bainua esan nahi du eta *shiki-k*, aldiz, zeremonia. Hau da, hasieran japoniarrek *sendo* izeneko bainuetan arropak biltzeko erabiltzen zituzten oihal horiek. Baina gero erabilera hedatu zen, oihalen tamainarekin batera: bidaiariak ekipajea eramateko erabiltzen zituzten, opariak biltzeko, saltzaile ibiltariak salgaiak garraiatzeko... Zapien diseinuak ere garrantzia hartu zuen. Berez, bainuetan, arropa norena zen identifikatzeko balio zuten oihalen irudi eta koloreek, baina gero eta esanahi zehatzagoa hartzen joan ziren, erabiltzaileen familia, jatorri geografikoa edota klase soziala markatzearaino.

Baina Bigarren Mundu Gerran Japonia galtzaile izan zen, eta furoshiki artea ere bai. Gerraren ondoren, gauzak biltzeko plastikoaren, kartoiaren eta paperaren erabilera hedatu zen nonahi, eta japoniarrek ere zapiak baztertu zituzten.

Mende erdi geroago, 2000. urtean, Japoniako Ingurumen Ministerioak ohitura zaharra berreskuratzea erabaki zuen, furoshiki artearen aldeko kanpaina bizia abiatuta; egun, furoshi-

UTAGAWA KUNISADA

ki teknikak ikasteko edukiak topatu daitezke oraindik Ministerioaren webgunean. Eta Japonian ohitura berreskuratzea ez ezik, atzerrian ere zabaltzea lortu dute. Beste bilgarri asko ez bezala, oihalak berrerabilgarriak dira. Iraganeko zetazko furoshikiak hobesten baziren ere, gaur egun, material merke eta jasangarriagoak erabili ohi dira,

nagusiki kotoi organikoa. Eta aurrez beste erabilera batzuk izan dituzten oihal zatiak ere berrerabil daitezke bilgarri gisa.

Antzinako Japonian oparia furoshikiz biltzeak opariak berak bezainbesteko garrantzia zeukan. Eta egun opari jasangarriak egiteak balio bikoitza daukala gogorarazten digu arte zaharrak. ●

Australopithecus belarjaleak

Duela 3,5 milioi urteko australopitekoak nagusiki belarjaleak zirela ondorioztatu du *Science* aldizkarian argitaratu berri den ikerlan batek. Tina Lüdecke geokimikaria buru duen taldeak zazpi indibiduoren hortzen esmaltea aztertu du ondorio horretara iristeko. Aurrez jakina zen hominidoak gutxienez duela 2,6 milioi urte hasi

zirela ehizan eta horrek dieta aldatzea eragin zuela. Orain, ikerlanari esker badakigu milioi bat urte lehenago ez zutela ehizatzen. Baina ehizak emango zien ekarpen proteikorik ez bazuten ere, ikerlariak ez dute baztertzeko proteinak beste iturri batzuetatik lortzen zituztenik, esaterako, arrautzetatik edo termitetatik. ●

SASOITU

UREZTATU NEGUAN

**AMAIA DIAZ DE
MONASTERIOGUREN OSINAGA**
DIETISTA-NUTRIZIONISTA

Otsailean, neguaren erdigunean gauden honetan, lehentasuna gorputza ondo ureztatua edukitzea da. Intxaurrendoa egiten ari den bezala: sustraiak neguan biltegi gisa erabiltzen ditu, sustrai motz eta lodiak behar ditu, ura eta lurreko mantenua biltzeko.

Horregatik, otsaila urdinez margotut: uraren kolorez, garrantzia emateko, ura garelako. Giltzurrunak eta maskuria zaintzeko ura, gatz mineralak eta jaten dugun proteina kantitatea eta jatorria zaindu behar ditugu. Gure elikadura planak salda, zopa, barazki, fruta eta infusioekin aberastera animatzen zaituztet. Etxeko landare eta lorategia zaintzen ditugun bezala zaindu behar dugu gure burua. Etxeko landareri garrantzitsuena gara, eman lehentasuna, sasoiu eta ureztatu!

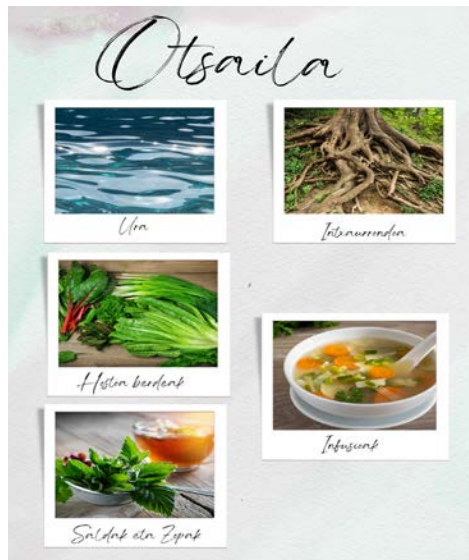
Hipertentsioa, digestio-eragozpenak, zirkulazio arazoak, oin eta esku hotzak edo kontzentrazio-arazoak izaten ditugu ur falta dugunean.

Zenbat ur behar dut? Egunean 1,5 eta 2 litro ur artean. Ur beharrak faktore askoren menpe daude, bereziki klimatologiaren, giroko hezetasunaren eta jardueraren fisikoaren menpe. Ez ahaztu fruta eta barazkiak ur iturri direla.

Hosto berdeko barazki batzuk gomendatuko dizkizuet, gorputza ondo ureztatuta izateko. Hosto berdedunek klorofila izeneko landare-pigmentuari zor diote beren tonua. Pigmentu horrek ezaugarri antioxidatzaileak, arazgarriak eta energizatzaileak ditu. Defentsak indartsu eta sendo edukitzeko beharrezkoak dira.

URAZA

Letxuga elikagai alkalinizatzailea, freskagarria eta birmineralizatzailea da. Zertan laguntzen gaitu? Batetik, zuntzetan aberatsa da, asegarria. Ongi mastekatuta, argaldu nahi dutenentzat mesedegarri da. Digestioa egiten eta idorreriari aurre egiten laguntzen du.

Bestetik, lasaitzen eta lokartzen laguntzen du, triptofanotan aberatsa delako. Hirugarrenik, odoleko azukrea murrizten du eta beraz, diabetikoen elikadura planetan lagungarria da. Azkenik, betakaroteno ugari duenez, hesteak, kolona eta birikentzat oso interesgarria da.

Nola prestatu dezakegu letxuga? Udazken eta neguan ia egunero jan beharko genukeen barazkietako bat da: bitamina ugari eta mineral dosi txikiak ematen ditu, dieta aberasten dutenak ia kaloriarik eman gabe. Entsaladetan erregina da eta ia denarekin konbinatzen da. Eguerdian jatea gomendatzen dut.

Uraza entsaldan jan ohi dugu gordinik. Nik egosita, patata eta azenarioekin jatea gomendatzen dizut, harrituta utziko zaitu. Horrela prestatuta edo krema eginda afarirako egokia da.

ZERBAK

Zerbak hezurak indartzen ditu, mineralak aberatsa baita. Kaltzio iturri bikaina da, batez ere esnekiak kontsumitzen ez dituztenentzat.

Idorreriaren aurka baliagarri da, zuntz ugari daukalako. Bestalde, anemiari aurre egiten dio: burdin asko eta kobrea ere badituenez, anemia ferropenikoa artatzen laguntzen du. Kontuan izan gorputzak burdin hori hobeto xurgatuko duela C bitaminari esker. Baina argi: azido urikoa altu baduzu, saihestu beharreko elikagaia da.

Nola prestatu? Bere hosto berdeak eta zurtoinak ezin hobeak dira barazki saldak egiteko, azenario eta tipularekin batera. Uretan egosi ditzakegu edo baporean egin. Oliba-olioarekin salteatu daitezke, pinaziekin eta mahaspasekin, edo intxaurrekin. Beste modu bat penkak edo zurtoinak egostea da eta ondoren irinetatik pasatzea, arrautzeztatu eta frijitzea; oso gozoak daude. Penka horiek beteak prestatu ditzakegu gazta eta urdaiazpikoarekin.

ATXIKORIA, ESKAROLA ETA ENDIBIAK

Elikagarriak, zaporetsuak, osasungarriak eta arazgarriak dira hiru barazki goxo hauek eta kolore asko ematen dizkete neguko plateri, entsaladei bereziki. Zuntz ugari eta kaloria gutxi dute. Mineraletan aberatsak dira: fosforo, sodio, magnesio, potasio eta kaltzioan. A bitamina eta azido foliko ugari ere ematen dituzte.

Araztu eta garbitu egiten dute, behazunari eta gibelari laguntzen diete eta digestioa errazten dute. Bestetik, antiinflamatorioak dira, azaleko arazoak dituztenen goxagarri. Azkenik, uraza bezala, diabetesa dutenentzat oso lagungarri dira.

Nola prestatu? Entsaladan gustagarri daude fruitu lehor, fruta zati eta gaztarekin. Egosita ere prestatu daitezke oliba-olio eta berakatzarekin.

Plater astunak dauden menuetan, beti gomendatzen ditut barazki hauekin prestatutako entsalada mikatzak. Adibidez, koipe askodun haragi eta txerriekin, entsaladan edo egosita. ●

A ZE FAUNA!

ITXURA AHULEKO EHIZTARI AHALTSUA

IÑAKI MEZQUITA ARANBURU
ARANZADIKO KIDEA

IÑAKI MEZQUITA ARANBURU

Gaur egun Lur planetan bizi diren intsekturik handienek 30 cm inguruko tamaina izan dezakete, gizaki baten seiren bat, gutxi gorabehera. Horien artean daude tximeleta eta sits erraldoiak edo kakalardo potoloak. Halako izaki harrigarrien aurrean nola bada erreparatu lauzentimetro eskaseko izaki batengan? Antenek bere luzera erdia izanda gainera. Eta izaki hori izutia, erdi gardeneta eta kamuflatzeko trebea baldin bada are eta gehiago! Hor bada gure protagonistaren osperik ezaren arrazoiak. Hala ere, ez du interesa pizteko txinpartarik falta.

Krisopak neuropteroak dira, Neuroptera Ordenakoak, alegia. Ordena horretan, gaur egun, 5.000 espezie inguru ezagutzen dira, hamasei Familiatan banatuta. Intsektu hauek metamorfosi osoa betetzen dute, hau da, lau faseko bizi-zikloa betetzen dute: arrautza, larba, pupa eta intsektu heldua (edo imagoa). Arrautzak zuhaitzetan edo landareen hostoetan jartzen dituzte emeek, hari mehe eta ikusezin batean zintzilikatuta: multzoka edo banaka, espezieen arabera. Larbek bere soinean hondakinak eta zaborrak eramaten dituzte kamuflatzeko. Azalez bi aldiz aldatzen dute, kuskua (kapulua) egin aurretik.

KRISOPA BERDEA

Chrysopa

TALDEA: Ornogabea / Intsektua / Neuroptera Ordena / Chrysopidae Familia.

NEURRIA: 30 mm antenak barne.

NON BIZI DA? Landa lur, belardi, lorategi, baso, hezeguneetan...

ZER JATEN DU? Beste intsektu txikiak, batez ere landare-zorriak.

BABES MAILA: Ez dago babestuta.

Fisikoki animalia ahula dirudi, bere kolorazioa oso apala da, berdea eta hego garden eta handiek gorputzaren eskasia eta biguntasuna salatzen dizkigute. Antenak luzeak dira eta buruan urre-koloreko eta distira gorriko begi deigarriak dituzte. Pausatzerakoan lau hegoak teilatu modura jasotzen dituzte bere bizkar gainean, eta hegaldi azkar

eta motzak burutzen dituzte gordeleku batetik beste batera ihes egiten dutenean. Itxura ahula, bai, baina zerez elikatzen dira ba intsektu lotsati hauek? Ba, gizakiok sarritan esker txarrekoak gara eta ez dugu jakiten gure lagun diren izakiak behar bezala identifikatzen eta are eta gutxiago zuzentasunez baloratzen, krisopak landare-zorriez elikatzen baitira, besteak beste. Kukurutxak ("bitxo-bola" ospetsuak) ere bere elikagai dira, zenbait sitsen beldarrak bezalaxe. Eta bere garrantzia sare trofikoan, elikadura katean, hain da garrantzitsua, beste intsektu batzuen izurriteak kontrolatzeko erabili izan baitira, kontrol biologikoa egiteko. Horrela eraman zituzten Australiara garai batean bertako izurrite batzuk kontrolatu nahian, baina krisopek bertan betetzen ez ziren eskari ekologiko batzuk badituzte eta ez zuten lortu Ozeaniako klima eta baldintzetara egokitzea. Gaur egun, krisopen larben salmenta puri-purian dago, pote txikietan larba mordoska komertzializatzen dira. Larba horiek gautiarrak dira eta egunez apenas ikus daitezke. Larbak kanibalak direnez, ez da lan samurra izaten ordeak larba kopuru handiak lortzea! ●

TXERRIAREN BELARRAK

JAKOBA ERREKONDO
JAKOBA@BIZIBARATZEA.EUS

Herbehereetako Houte-Castellum erromatar garaiko herrian erabelarraren sendabelar erabileraren adierazle garbia aurkitu dute: animalia hezur bat, urki erretxinaz zigilatuta barruan ehunka erabelar hazirekin.

Txerri-hiltze sasoia da negua. Hozak beroarena errazago kenduko dio. Guri ere txerriez hitz egingen dugunean beroarena behinik kenduko baligute!

Xerri-baba esaten zaio landare bati (*Hyoscyamus niger*); Jean Elizalde Salaberri azkaindarrak 1933an idatzi zuen *Gure Herrian*: “Xerri-baba badu landare hunek izena, xerrieri bereri ere ez da eman behar; pozoin hutsa da”. Egiatan txerriak berak ezta zoratuta ere ez luke ahoratuko, nola bada pozoi hutsa bada. Zentzu erabat gutxiesgarria ematen zaio landareari txerri baba izenarekin. Txerri hitza horrela erabiltzen da, iraingarri; Fernando Maiorak jaso da Zizurren 1552an idatzitako esaldi hau: “Zuaz urdea, ahardi likits hori”. Putak ere ahardi izendatzen ziren; Gabriel Arestik 1961eko *Mugaldeko herrian* eginikako *Toberan* honela idatzi zuen: “Aurpegira barre egiten zion, sorgina, atsoa, ahardia eta puta deitzen zion”.

Hala ere, ez dut uste jendeak xerri-baba izena asko erabiliko zuenik. *Hyoscyamus* izen zientifikoaren itzulpen zehatza da, grezierako *hys*, “txerria” eta *kyamos* “baba” hitzetatik sortutakoarena hain zuzen ere. Akademiak zaleen artekoa, iruditzen zait.

“Erabelar beltza” du izen ezaguna, eta Nafarroan “txokolateras” esaten diote, bere fruituaren forma txokolatera baten tankerakoa baita. Baina, xerriak xerri, badu deigarria den beste bat ere: bihotz-ihar. Pozoiaren eragina ote?

Aurkitu berria dute Herbehereetako Houte-Castellum erromatar garaiko herrian erabelarraren sendabelar erabileraren adierazle garbia: animalia hezur bat, urki erretxinaz (*Betula sp.*) zigilatuta barruan ehunka erabelar hazirekin. Nahita erabiliko zuten bere eraginaren jakinaren gainean. Plinio Zaharrak eta Dioskoridesek aipatu zituzten erabelar beltzaren dohain haluzinogeno eta sendagarriak, eta horrek zibilizazio haren jakintza farmakologiko sakona eta sofistikatuaz azaltzen du. Erromatarrekin nahasian ibili ginenok ere zerbait ikasiko ote genuen...

Jendeak bazuen bere pozoiaren berri, baina sendabelar indartsua zela ere bazekiten, narkotikoa bezala hipnotikoa. Telesforo Aranzadik 1929ko *Revista Internacional de los Estudios Vascos*en “Nombres euskerikos de las plantas” argitaratu zuen eta bertan jaso zuen Izbabean “atabalo” eta Aralarren “otsobaba” esaten zitzaiola.

“Txerri-belar” esaten dioguna ere bada, berez, “ositxeka” izenez ezagunagoa (*Sanicula europaea*). Honekin ere bada nahasketa zolda edo zolda-belarra ere ba omen da-eta; egun, bi izen horiek beste genero batekoei esaten zaizkie, *Symphytum* generokoei. Biek lurpean erraboiak dituzte, eta urde jendea, txerri eta basurde, erraboi lazale amorratu da. Hortik etor daiteke nahasketa...

“Zerri-arbia” esaten zaio erremolatxari, zuhain erremolatxari (*Beta vulgaris* var. *rapacea*). Arbia (*Brassica rapa subsp. rapa*) egiten errazagoa izanagatik, beti egin izan da zerrientzako eta behorren-tzako zerri-arbia, bazka bereziki ona. Hemen izenak egia dio, ez da gutxiespenik. Ez dakit nondik datorren ingeles llolo-belardiari (*Lolium perenne*) “zerri-soro” esatea; hiztegiaren iparraldekoa dirudi. Iparraldean baita ere mugitari (*Cynodon dactylon*) “zerrilar” eta “urdemutur” esaten zaio. Larre belar oso ona dira biak.

Helianthus tuberosus, pataka edo frantses patatari “zerri-patata” ere esaten zaio. Ez dakit frantsesei buruz ari den izen hori, edo zerriek gordinik ere bere erraboiak gustura jaten dutelako.

Jakin gabe ere, badaezpada gutxietsi, “txerri” eman izenari, gero geroakoak. ●

HAZI SAREA

HERRIKO HAZIAK BILTZEKO ETA ZABALTZEKO TOKIA ITSASUN

GARAZI ZABALETA

Urteak daramatza Ipar Euskal Herriko Biharko Lurraren Elkartek (BLE) bioaniztasun landatuaren inguruan lanean. “Hainbat proiektu ditugu abian, eta horietako bat baratzeke hazien ingurukoa da”, azaldu du Nico Mendiboure Hazi Sareko kideak. Duela lau bat urte hasi ziren hazien gaia lantzen taldeko zenbait kide, eta duela bi sortu zuten sarea. “Hemen go haziak biltzen ari gara, eta asmoa da publikoari zabaltzea eta sentsibilizazioa egitea, herriko haziak zer diren, nola erabiltzen diren, bioaniztasun landatuan zein garrantzi duten...”, esan du.

HERRIKO HAZIAK

“Herriko hazi” edo “etxaldeko hazi” gisa izendatzen dituzte bertako barietateak edo bertako baldintzetara egokituta daudenak. “Anitz-anitz galduak dira, orokorki aipatzen da bioaniztasun landatua %80 galdu dela. Hemen ez dugu kontaketa zehatzik eginda, baina baratzeetan ikusten da zinez galdu dugula hazien kultura”, nabarmendu du Mendibourek. Galdutako hori pausoz pauso berreskuratzeko helburuarekin ari da lanean Hazi Sarea Ipar Euskal Herri osoan. Etorkizunean hazi banku zabala lortzeko lehen pausok ematen ari dira. Momentuz, diotenez, bankua “armairu txiki bat” da, baina, pixkanaka hazi gehiago biltzea eta hazien zaintzaile gehiago ekimenera batzea da helburua.

Hegoaldeko hazien bueltako ekimekin harremana badutela ere nabarmendu du sarekideak, Aleka elkartearekin edo Hazien Sareekin, besteak beste. “Entseatzen gara haiekin harremanak

lazko Hazi Azoka. Aurtengoa otsailaren 16an egingo dute Itsasuko Sanoki gelan, 10:00etatik 17:00ak arte.

izaten, oraindik bide laburra dugu eta denbora behar dugu, baina xedea dugu Hegoaldearekin lotura egitea”, azaldu du. Harreman horren erakusle, otsailaren 16an Itsasun ospatuko duten bigarren Hazi Azokan, Ipar nahiz Hego Euskal Herriatik parte hartuko duten proiektu eta laborariak.

HAZI AZOKA

Iaz antolatu zuen sareak lehenbiziko Hazi Azoka, arrakasta handia izan zuena. “Biziki baikorra izan zen guretzat, konferentzia izan genuen goizean, eta hara ere jende asko bildu zen”, dio Mendibou-

rek. Jendartean bertako hazien gaiarekiko interesa badagoela sumatzen dute, eta horretan sakontzeko aukera bikaina izanen da Hazi Azoka. Otsailaren 16an izanen da hitzordua, Itsasuko Sanoki gelan, goizeko 10:00etatik arratsaldeko 17:00ak arte. Tartean, haur nahiz helduentzat tailerrak, hazi trukea, ekoizle eta hazizainen postuak, jana eta edana... denetik izanen dute. “Gure asmoa da urtero azoka hau egitea eta jendea bertan parte hartzera gonbidatzea. Izan laborari edo ez, nornahi egiten ahal da haziarekin, trukatzeko momentu bat da”, gogorarazi du. ●

DOINUELE

Euskarazko plazen sarea

Ekimen bat gehituta, hauek dira bederatzi plazak

Euskal kulturako berritasunak ezagutu nahi dituenak eta egile zein argitaletxeei zuzenean erosi nahi dizkienak baditu hainbat azoka eta ekimen aukeran. Ibilbide luzeagokoak eta laburragoak; tematikoak ala orokorrak... bakoitzak ditu bere ezaugarriak eta elkarren arteko harremanak elikatzen dituzte Doinuele sarean.

 ESTITXU EIZAGIRRE KEREJETA

 DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

Azokak janzten gaitu!" mezua zabaldu dute Doinueleko kideek kapela, zapi eta gainerako prenden artean, antzezpenetik ere izan duen prentsaurrekoan: "Jantzi, gorputza, burua, barru eta kanpo egin beharra dagoelako, arropa ez da nahikoa, janzteko. Liburuek ere janzten gaituzte".

Urtean zehar Euskal Herrian nork bere gustuen araberrako kultur lanez janzteko badela aukera nabarmendu dute. Baita argitaletxe eta egileekin aurrez aurre egotekoa ere, euskaltzaleak eta kultur-zaleak elkartzekoa, adin ugariko jendea batzekoa...

2023an zortzi ekimen elkartuta sortu zuten Doinuele sarea, eta aurten bederatzigarren bat gehitu da: Oñartzungo *Hitzein Lihoa*, azaroan egin ohi dena.

Ondorengo hauek dira 2025ean bisitatu ditzakegun ekimenak, ia hilero bada bat lau lurraldetan. ●

(H)ILBELTZA

Urtarrilaren 20tik 26ra, Baztanen
ilbeltza.blogspot.com

Hamaikagarrenez antolatu dute euskal nobela beltzaren astea. Ekitaldi ugari egin dira Baztango bailarako hainbat herritan: liburu aurkezpenak, mahai-inguruak, solasaldiak eta kultur ekitaldiak, besteren artean. Iragan berria denez, *argia.eus*-en topatuko duzue hitzaldi baten kronika.

GEURE GELATIK

Martxoaren 27tik 29ra, Azkoitian

Emakumeek idatzitako liburuaz azoka. Maxizatzen Euskaldunon Elkarteak antolatuta. Aurten 4. edizioa izango da.

SORMENE

Apirilean, Galdakaon
sormene.eus

Literatura azoka. Galdakaoko Udaleko euskara zerbitzuak antolatua, aurten 7. edizioa izango da.

LITERATURIA

Maiatzaren 23tik 25era, Zarautzen
literaturia.eus

Literatura azoka eta ekitaldiak. Literaturia kultur elkarteak antolatua, 10. edizioa izango du.

ZIBURUKO AZOKA

Ekainaren 7an

Liburu eta disko azoka eta ekitaldiak. Baltsan Elkarateak eta ARGIAk elkarlanean antolatua, aurten 6. edizioa izango da.

HERNANIKO AZOKA

Irailaren 27an

Liburu eta disko azoka eta ekitaldiak. Dobera euskara elkarteak antolatua, aurten 5. edizioa izango da.

IKUSI MIKUSI

Urriaren 11n eta 12an, Saran
ikusimikusi.eus

Haur eta gazte literatura eta ekitaldiak. Mari Gorri, Galtzagorri, Pamiela eta Sarako Udalak elkarlanean antolatua, aurten 5. edizioa izango da.

HITZEN LIHOA

Azaroaren 12tik 16ra, Oiartzunen
sormene.eus

Liburu azoka, eta gai bat hartuta horren bueltako kultur ekimen bereziak. Aurten batu da Doinuelera.

LAZKAOKO AZOKA

Abenduaren 12tik 14ra

Liburu eta disko azoka eta ekitaldiak. Gerriko kultur elkarteak antolatua, aurten 37. edizioa izango da.

GEROTIK...

NATALIA GINZBURG

‘GURE ATZO GUZTIAK’

Ausardiaren posibilitatea PAUL BEITIA ARIZNABARRETA

Literaturaren ideia establezituak egiten dituen eskakizunen artean, badira indar handiz inposatzen diren bi. Horietako lehena da literaturaren eremua gizakion barne-mundua dela, intimitatea, eta ez morala. Literaturak landu ditzake auzi moralak, baina beren indibidualtasunean, eta, beraz, erlatibotasunean. Aldiz, posizio moral bat hartzen duen literatura, ondo dagoenaz eta gaizki dagoenaz sistematikoki hausnartzen duena, manikeista da, eta auzi moral horiei irtenbide politiko bat eman nahi diona, propaganda politikoa. Biak hartzen dira bigarren mailako literaturatzat.

Bigarren eskakizuna da literaturak gizakien kanpo-munduaz hitz egin dezakeela, hitz egin dezakeela gatazka politikoez, gerrateez, katastrofeez, baina gai literario nagusia barne-mundua izango dela beti: faktore historikoa gehiegi azpimarratzen duena literatura historikotzat edo sozialtzat joko da. Beraz, ideia establezitu horren arabera, gizakien kanpo- eta barne-munduen artean ez legoke lotura beharrezkorik, eta literaturak azaleratu behar duena *giza esentzia* da, zeina gailentzen baitzaie klase-bereizketari, gatazka politikoei eta abarri.

Barne-munduak, izan ere, azaleratuko luke den-denok ditugula gure beldu-

rrak, desirak, apetak eta kontraesanak eta, beraz, gizaki guztiok berdinduko gintuzke. Horrela dira posible gure fikzioetan juduez errukitzen den nazia, edo naziez errukitzen den judua, maite duen pertsonagatik gerra uzten duen soldadua edo bera espiatzen ari den polizia sexualki desiratzen duen militantea, literatura establezituari hainbeste gustatzen zaizkion pertsonaia horiek. Eskakizun horixe egiten dute, larriki eta une oro, kritikariek eta idazleek, literaturak bazter utz dezala morala eta politika eta “literaturaz” edo “bizitzaz” ardura dadila. *Humanizatzea* edo *konplexuagotzea* esaten diote. Nik *despolitizazio* esango nioke. Edo sinpleki, *gezurra*.

Gure atzo guztiak (jatorrizkoa: *Tutti i nostri ieri*, 1952) ez da propaganda politikoko literatur lan bat: gatazka larriko une batean pertsonaien intimitatea erakusten digu, bere konplexutasun eta aniztasun osoan, eta une oro sentitzen dugu “erabat egia den zerbait adierazten duela”. Azken hori Sally Rooneyek dio eta halaxe da. Egia nahitaez konplexu eta anitz horrek, ordea, halaber adierazten du posizio etiko eta politiko sendo bat. Eta, horrela, gozameneko irakurraldi ahaztezin bat emateaz gain, aipatutako bi eskakizunak betetzen ditu, baina era berean kritikatzu eta gaingidituz.

Ginzburgen pertsonaiak ez dira karikataturak, inoiz gutxi topatu dudan inteligentziaz eta talentuz daude eraikiak. Are, esan liteke Ginzburgek uko egiten diola karikaturari eta mitifikazioari: pertsonaia guztiak dira edonor bezain amorragarriak, beraien apeta eta inozokeria eta kontraesanekin. Hala, familiako aita, posizio antifaxista leial eta miresgarria mantendu duena, ipurterre samarra da bere seme-alabekin horretarako arrazoi handirik gabe, edo haien etxera zoriontasuna eta ausardia dakarren gizonari jateko ohitura zabarrak aurkituko dizkiogu, batzuetan bizipoza sortuko digutenak eta beste batzuetan nazka ere bai. Dena dela, berandu baino lehen azalpen beharrik gabe ohartuko gara pertsonaien jokabide, sentimendu eta iritzi ustez nahasi horiek badutela zentzu bat, familia burges txikiko mutilak lasaitasun gehiagoz begiratzen diela maitasunari eta gerrari beste etxekoen larritasunarekin alderatuta, nahigabeko haurdunaldi baten aurrean ez dutela berdin jokatzeko eta sentitzen gizonetakoek ala emakumezkoek. Eta, horrela, azalpen beharrik gabe ohartuko gara sentitu dugun egia horrek, konkretutasunetik zetorrela uste genuenak, egia sozial bat adierazten duela.

Nobelak konplexutasun berarekin eta irmotasun etiko berarekin trata-

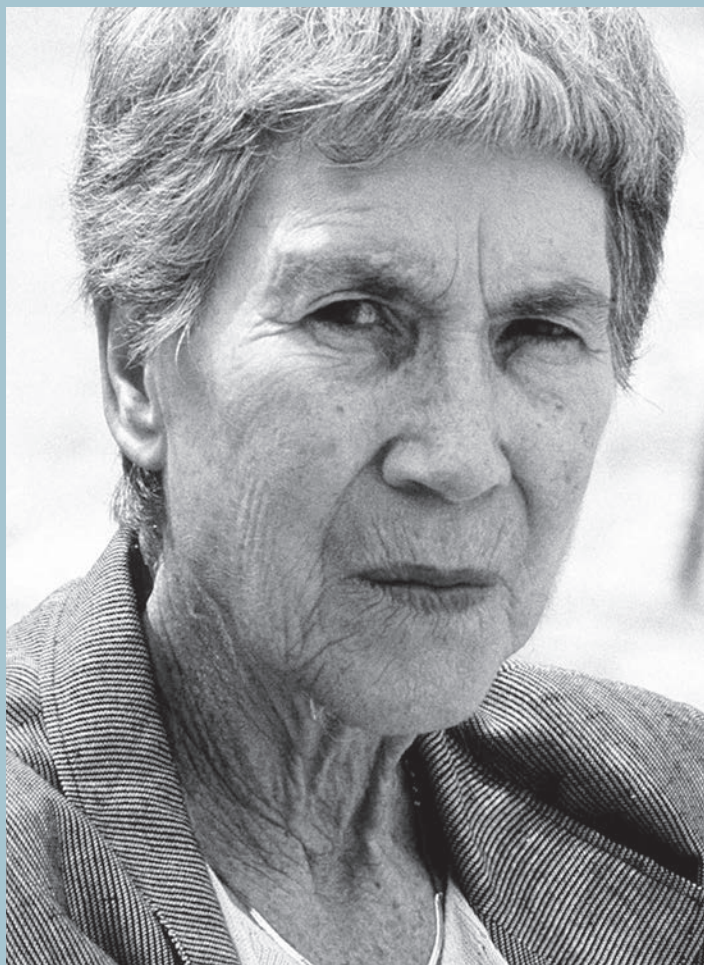
...GERORA

tzen ditu etsaiaren bandoko pertsonaiak ere. Bada gazte faxista bat, herriko enpresa metalurgikoko jabearen semea, zeina bere argi-ilun guztiekin ezagutzen baitugu: ez zaigu inoiz ere ezkutatzen alkandora beltza jantzita paseatzen dela, baina kontatzen zaigu haren amodioen berri, kontatzen zaigu bere bizialdiak sortzen dion tristurari buruz. Halakoetan zera pentsa daiteke: beharrezkoa al da erreakzionarioen alderdi horiek kontatzea? Ez al du horrek, hain justu, haien posizioa zuritzen eta haiekiko etsaitasuna gutxitzen?

Bada soldadu nazi bat ere, herria okupatutakoan pertsonaien etxera joaten dena, konpainia bila. Jakiten dugu gerra aurretik zerbitzari izana zela, umore onekoa dela eta samurra, etxeko haurrarekin pazientzia handiz jolasten baita, hainbestearino non neska-mearen errukia ere irabazten baitu. Sotoan sozialista bat eta judu bat gordeta dauzkatela jakitean, ordea, atea botatzen saiatzen da haiek harrapatzeko, ezkutatutako batek tiroz akabatzen duen arte.

Fikzioetan aztertu behar da “odolak nor ziprztintzen duen eta norena den ziprztintzen duen odol hori”, Belén Gopeguik esana da, eta Ginzburgek ere esaten digu nazi bat nazi bat dela, bere iragana edo samurtasunerako gaitasuna gorabehera. Nobelako pertsonaia batek besteari esaten dio: “Gizon guztiek sortzen zuten pena gertuxeagotik begiratzuz gero, eta finean nork bere burua zaindu beharra zeukan gehiegizko erruki horretatik”.

Nobelak, horrela, historiarekin lotzen ditu pertsonaiak une oro. Gertakizun politikoek eta gerrako kontuek presentzia nabarmena dute pertsonaien bizitzetan eta hala ikusten dugu kanpo-munduak eragin zuzena duela

barne-munduan, are, determinatu egiten duela: bat depresio sakon batean sartuko da alemanek Polonia inbaditu dutela jakitean; bestea erabat aldatuta aterako da bere kartzelalditik; eta frontera deituko dituzte hainbat eta hainbat. Pertsonaien gertakizunek, sentimenduek eta eztabaidek egia historiko bat azaleratzen dute pixkanaka, esaterako, gerraren benetako izaerari buruz. Antifaxismoan dabilen batek aurpegiratzen dio frontetik datorren beste kide bati Mussoliniren alde ari dela ustezko aberriaren izenean, eta besteak erantzun ez duela inongo aberritan pentsatzen tiroka ari denean eta “ez zela gerrara joateaz damutzen, beti jakin nahi izan zuelako zein zen gerraren funtsa eta orain bazekielako ez zeukala funtsik”. Azken batek amaitzen du eztabaida esanez ulertzen diola eta aberria, ezer iza-

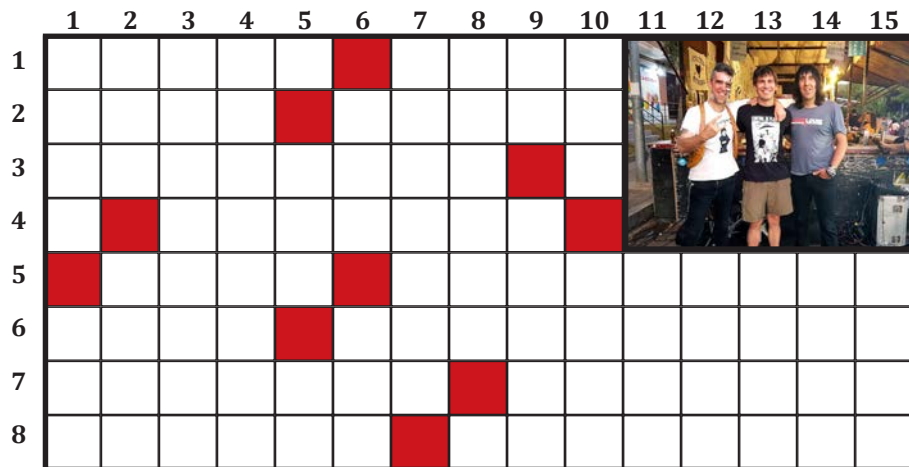
tekotan, “gerrara batere kulparik gabe bidali duten jende hori” dela. Protagonistak ere esaten du, “guztionez kontra dagoela gerra eta inork ez duela eskubiderik esateko ez duela egin nahi, koldarkeria iruditzen zitzaiola horrela hitz egitea”.

Gure atzo guztiak nobelako pertsonaiek ez dituzte bizitzea tokatu zaien baldintza larriak hautatu, bai ordea horren aurrean zer egin. Nobelak erakusten diguna da, bizitzan oro har eta baita krisi garaietan ere, ahal dena egiteaz harago ondo jokatzeko hautatu daitekeela. Hautu horren zailtasun muturrekoa erakusten digu, baina badirudi adierazi nahi lukeela zoriontasuna eta egia, hain justu, ausardia eta zailtasun horretan daudela. Ginzburgek posizio horri irmo heltzen dio eta idazketara eramatea lortzen du. Liburuaren amaiera aldera, egunkari klandestino batean militatzen ibili den pertsonaia bat kexu da gerraren ondoren ez delako berdina “egun-argiz ateratzen diren egunkarietan”

idaztea, “ezer arriskatu gabe, beldurrik gabe, hitz amorragarriak ateratzen ziren, eta nor bere burua gorrotatzera iristen zen idatzi izanagatik”, dio, “eta sinetsezina zirudien aldiz beldurrari eta arriskuari ez zitzaizkiela hitz amorragarriak lotzen, baizik eta beti egiazkoak, sakonenetik erauziak”.

Ez dakit zuzena den literatura onak bizitzaz hitz egin behar duela dioen ideia hori, baina Ginzburgek bizitzaz hitz egiten digu, agian ulertzera iristen garena baino sakontasun handiagoz, gainera. Hitz egiten digu, ordea, bizitzari begiratzeko modu batetik, zeinak esaten baitugu ondo jokatzeko eta gaizki jokatzeko ez dela berdina, baina ahalegina eta ausardia hautu bat direla eta posible direla. Nobela honek posibilitate horren lekukotza ematen du. ●

Gurutzegrama

EZKER-ESKUIN:

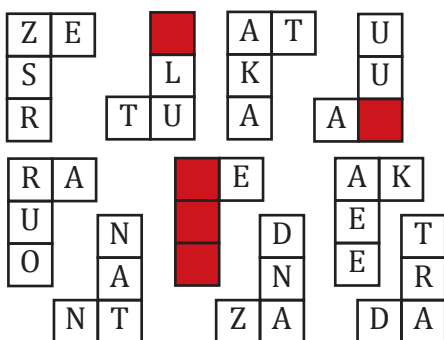
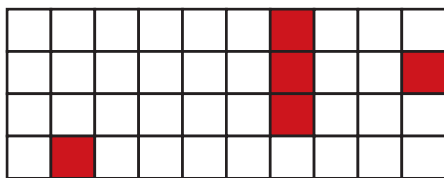
1. Geldialdi. / Biki artifizial. **2.** Sustrai. / Baratzean zuzen ereiteko eginiko marka. **3.** Zerratzean, zuretik ateratzen den hauts moduko. **4.** Agerian dagoena. **5.** Udarak. / Tolesgabetasun. **6.** Zur. / Biraka. **7.** Hiri txikiak. / Patxarana egiteko erabiltzen den fruitu. **8.** Etxe bat egin. / Uretako hegazti, mokoa luzea eta zabala, eta behe barailan umeak elikatzeko janaria gordetzen duen poltsa qisako bat duena.

GOITIK BEHERA:

1. Txanpon. / Euskal Herrian Euskaraz. **2.** Nekazariaren lanabes, lau edo bost ohol horzdunetz osatua. / **Bilboko musika taldea (argazkian).** **3.** Urratua, haustura. **4.** Sor uzten duena. **5.** Euskaltegi sarea. / Ikusi (laburdura). **6.** Egur. / Ospakizun, festa. **7.** Donostiako Balio Dute kolektiboak, tokiko artistak baliaraz jartzeko, antolatutako jaialdia. **8.** Gatazka, istilu. **9.** Zintzo. / Nafarroako herria. **10.** Nauka. / Arrauzarka. **11.** Birikietako tuberkulosi. **12.** Tamaina handiko hegaztiak. **13.** Lapurdiko Hegoaldeko ibaia, Nafarroako mugan. **14.** Izan. **15.** Gutzitz txikia dena.

Esaera zaharra

KOKA EZAZU PUZZLEAREN PIEZA BAKOITZA
BERE TOKIAN ETA ESAERA ZAHAR BAT
AGERTUKO ZAIZU.

Anagrammak

HITZ BAKOITZAK AURREKOAK DITUEN
HIZKI BERA DITU, BAT IZAN EZIK, BAINA
BESTELAKO HURRENKERAN.

Zurezko ontzi
Jaurtiz
Heldu, atxiki
Sojaz egindako jakia
Arraio, demontre
Arrain haragijale
Zerbait egitera iritsi
Hamar dezilitro
Liburu euskarri
Une
Ogi biribila eta txikia
Oilasko zikiratu
Lego

[illegible]

Sudoku

ERRAZA

	1		3		2	5	4	
	4	6		7		1	3	
5	3	7	4	1			8	6
9					3			5
	7		5					
		2	6	9	7		1	3
1		5	7	4		3	9	8
6		3					2	4
	9		2			6	5	

ZAILA

		1	6				
4	5		3	9			2
	9		5	8	2		
	1	4		7	3		5
		2			4		9
			2			4	
3	4				5	6	8
		8					
6		5					1

EBAZPENAK

ATSOTZITZA
ATZEA ERAKUSTEN
DU AURREA NOLA
DANTZATU

2	8	1	6	4	7	5	9	3
4	5	6	3	8	9	1	7	2
7	9	3	5	8	2	1	4	6
8	1	4	9	7	3	2	6	5
5	6	2	8	1	4	7	3	9
9	3	7	2	5	6	4	1	8
3	4	9	1	2	5	6	8	7
1	2	8	7	6	9	3	5	4
6	7	5	4	3	8	9	2	1

AILA

8	1	9	3	6	2	5	4	7
2	5	4	6	8	7	5	1	3
5	2	7	4	1	9	2	8	6
9	6	8	1	2	3	4	7	5
3	8	7	1	5	8	4	9	6
4	5	2	6	9	7	8	1	3
1	2	5	7	4	6	3	9	8
6	3	9	8	3	9	8	6	5
7	9	4	2	3	8	1	7	2
9	6	8	3	9	5	1	7	2
1	7	9	4	2	3	8	6	5

ANAGRAMAK

ESKERE-ESKUNIN: 1. PAVUSU, KTON, 2. ERRO, ZUNINA,
3. ZERRAUTS, 4. AGERIKO, 5. UDAK, XALOTASUN, 6.
EORU, JIRABIRAKA, 7. HERRARIKI, BASARAK, 8. ERARIKI,
PELIKANO, **GOTIK BEHERA:** 1. PEZA, EHE, 2. ARE,
3. UBER, 3. URDADURA, 4. SOGARARI, 5. AER, 6. K, 6. ZUR,
JAI, 7. KUTIXIK, 8. LISKAR, 9. ON, OLABE, 10. NAU,
GOAL, 11. TISI, 12. ARAK, 13. SARA, 14. UKAN, 15.

Zenbat da 30 urte?

 GORKA INTXAUSTI ENARA ITUARTE

Galdera bat dabilkit buruan azken aldian: zenbat aldatzen dira gauzak 30 urtetan? Bai, irakurle, asmatu duzu: hiru hamarkada bete berri ditut. Laugarren atalean sartu denaren krisi ezaguna izango da, *kontixu*. Nola nahi ere den, nire bizitzako lehen kronika honetan –beste batzuek motoak, etxeak eta abar erosten dituzte, karkar– galdera horri erantzutea dut xede.

Jimmyko kontzertu egunetako plan ohikoari jarraikiz, Murgian hasi eta Andagoya tabernan bukatu dugu poteotoxa. Azkena eskatu bitartean, *boga-boga, itsasorantz zi-joaz* eta tabernako begi eta ezpain ertzetako zimurren zorion keinuak begi-belarrien gozagarri. Gazteenetakoak garela aipatu dit lagun batek, ia ahapeka. Zera pentsatu dut neure artean: *full respect*, baina ni ez naiz Deliriumengatik etorri.

Urteak pasa arren, gauza batzuk ez dira aldatzen: justu-justu iritsi gara or-

durako. Haizea alde dugu gaur, ordea, eta tartea izan dugu jakentzako pausaleku egokia bilatu, lau euroko garagar-doa eskatu eta kontzertua hasi arteko lasaitasunean inguruari erreparatzeko. Atentzioa eman digu Xabaten bateria laranja-garden kolorekoa lehen le-rron ikusteak, eta sekulako presentzia izango duela aipatzen ari ginela *amets, amets egin...* introak isilarazi gaitu.

Oholtzaratu da hirukote gaztea, *mu-gadun hutsunetik* bueltako hirugarren kontzertuan. Ez da berrikuntza bakarra: Beñatek (Mahl Kobat) joko du baxua aurrerantzean. Hori gutxi balitz bezala, nahiz eta oraindik kaleratu ez den, disko berria jo dute kontzertuaren lehen erdian, goitik behera. Gitarraren distortsioak eta oihu zakarrek, erritmo aldaketa bortitzek eta letra sakonek hor jarraituko dute hirugarren lan lu-zean.

DENA

NOIZ: urtarrilaren 18an.

NON: Gasteizko Jimmy Jazz aretoan.

Bestalde, nago, esentzia ez, baina *inozentzia galdu* dutela; kozkortu egin direla eta egiteko modu bat ari direla oholtzaratzen azken aldian. Taldeen intentzioak eta izaera ez baitira sarri musikan soilik antzematen. Eszena eta kultura ulertzeko moduaren adierazle, abesti artean bota dituzten honako hauek: palestinarreresistentziarekiko elkartasuna, bat; Aroztegiaren aurkako borroka eta manifestaziorako deia, bi; eta kontzertu aretoak denontzako espazio seguru izan behar dutelako aldarria, beste Beñatek oraindik lotsa puntu batekin ahoskatzen duen arren. Hiru.

Lehen biak duela 30 urte ere entzungo lirakeke gizonek eskainiriko kontzertu batean. Hirugarrena ordea, zail egiten zait imajinatzen. Bigarren kontzertuan ez dut halakorik entzun. Hortxe duzu, irakurle, galderaren erantzuna. Zuk balaratu hori asko ala gutxi den. ●

LIBURUA

Itsasoak ere baditu mila aurpegi

TABAKALERA

ITSASOA BETE URRE

DANI MARTIRENA
IRUDIAK: ANA IBAÑEZ

TXALAPARTA, 2022

XABIER ETXANIZ ERLE

Liburu honetara barneratzen den irakurleak sentsazio ugari izango ditu. Deigarria da azaleko letren urre kolorea eta zurtasuna, goialdean ageri den urdin apur batekin. Deigarria da barnean ageri diren irudiak (edo grabatuak, esan beharko genuke), guztiz iradokitzaileak. Deigarria Martirenaren hizkera, aurreko lanetako baino poetikoagoa, sintetikoagoa. “Itsasoa zaintzen du farozainak. / Itsasargia du etxe, / itsasbazterrean, / izkina batean. / Largabistak ditu lepotik zintzilik; / itsaso zatiak, / itsasoaren puska biribilak, / ikusteko jostailu optikoak”.

Hasieran aurkeztu zaigun farozain horren bidez joango gara itsasoa eza gutzen, itsasoz gozatzen, itsasoarekin jolasten... baina baita sufritzen ere.

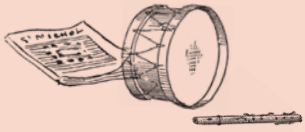
Itsasoko animalien berri izango dugu (“Kaioek mokoan izaten dute txirula, / edo kriskitinak, / edo tronpeta”) baina baita itsasoa zeharkatu behar duten immigranteena ere (“Farozaínak maiz ikusten ditu halako txalupak, / arrau-nean, / ahul, / ia hondoratzeaz, / ezinean,”) eta hauen sufrimendua.

Irudiek erakutsi baino iradokitzen dituzten ideiak, norberak egin dezan bere irakurketa; izan ere, horixe baita liburu honen ezaugarrietako bat, irakurleak beste irakurketa egin daitezkeela. Norberak duen ezagutzatik, ikus edo imajina dezakeenetik egin ahalko duelako bere irakurketa.

Martirena-Ibañez bikoteak puri-purian dauden gaiak tratatu dituzte beren lanetan: neska sentitzen den mutilare-

na, gerran fusilatu zuten maisuarena, ekologia eta gehiegizko urbanismoa hirietan... Oraingoan, berriz, migrazioaren alde mingarria erakutsi nahi izan digute oso modu poetikoan, irudi abstraktuen bidez, eta itsasargitik largabistekin itsas zabala ikusten ari den farozainen begiradatik.

Oso liburu sakona dugu *Itsasoa bete urre*, irakurketa asko dituen, hitzekin eta irudiekin gozarazten diguna, baina, era berean, gogoetarako artefaktua; migratzaileen sufrimendua erakusten diguna, itsasoko edertasunean hilobia aurkitu dutenen errealitatea. Azken finean, liburu hau ez da behin irakurtzekoa, ez da bakarrik irakurtzekoa, ez da irakurri ondoren hitzik gabe uzten zaituena, edo bai... ●

MUSIKA

Gure iragan eta oinarria testuinguruan

JON IRAUNDEGI

IKER BARANDIARAN

Javier Corral 'Jerry' EHuko Kazetari-tzako lehen promozioiko ikaslea izan zen, Euskal Herriko rock eszena eza-gutsera ematen aritutako beste izen eza-gun askorekin batera: Belen Mijangos, Roge Blasco, Roberto Moso... 1980ko hamarkadatik musikaz jardun du irratia eta prentsan, *Muskaria*-n hasi eta gaur egunera arte. Beraz, ez da harritzekoa horrelako lana egiteko pausoa ematea.

Lan mardula egin du Jerryk, ia 850 orrialdetakoa, eta saiatu da *Rock Radical Vasco* delakoari mutur askotatik heltzen. Azken bizpahiru urteotan elkarrizketatu ditu lagun ugari: etiketa horren pean irudikatu ditugun talde askotako protagonistak, inguruan ibili diren hainbat kazetari eta eragile (diskoetxe, manage-

ment...), garaikoak ziren, baina, Euskal Herrikoak zein kanpokoak izanik, beste musika koordenadatan ere ibili ziren. Gainera, garai hura bizi ez zutenak ere interpelatu ditu, ordukoaren ondarea eta *posoa* nola jaso eta ulertzen duten jakiteko.

Oso aberatsa da lana, noizbait denon ahotan eta seguruenik belarrietan egon den hemengo *mobida* hura patxadaz aztertzeiko beta ematen duelako. Askotari-ko iritziak jaso ditu liburuak, eta niretzat bereziki interesgarriak dira gure muge-tatik kanpo zein gaur egungo begietatik jasotako hausnarketak. Izan ere, musika zale zein musikaren inguruan jarduten zuen inorendako ez zen RRV moduan izendatu zen mugimendu hura ohar-

kabeen pasa. Eta, antza denez, horren eragina izan zen –eta da– askok pentsa genezakeena baino handiagoa.

Txalotzekoa da hainbeste ahots desberdin jasotzea. Bizirik daudenen artean falta da funtsezkoen bat, baina esango nuke gutxi direla hutsuneak. Eta RRVren aterkipean (gogoz edo gogoz kontra) aritutakoek aukera dute distantziak ematen duen balio gehigarriarekin hausnartu eta zabal erantzuteko. Bestalde, haien ahotan gurea hizpide izatea interesgarria da: hala nola Ramoncin, Radio 3ko Jesus Ordoas, Ruta66ko Jaime Gonzalo, Siniestro Total-eko Julian Hernandez, La Banda Trapera del Rio-ko Morfi Grei, Dro-ko Servando Carballar eta Marivi Ibarrola, esaterako. ●

FIESTA Y REBELDÍA. HISTORIA ORAL DEL ROCK RADICAL VASCO

JAVIER 'JERRY' CORRAL

LIBURUAK, 2025

Aitor ala Andoni

 GORKA BEREZIARTUA MITXELENA

Fedea galtzen hasia nintzen. Hego Euskal Herriko politika instituzionalean, alegia. Bai, bai, erabakiak hartzen dira, bilerak egiten dituzte, aurrekontuak adostu; tartean behin eskatzen digute boto-kutxa baten erretenetik paperen bat sartzeko eta abar. Baina jo, zer hintzen eta non hago: garai bateko *cliffhanger* etengabeak bukatuta, telesaila seko da aspergarria. Aburrigintza.

Hasieran pentsatu nuen tarte baterako izango zela, emozionatuko gintuela berriz euskal politikak ustekabeko txiribuelaren batekin: Ibarretxeren itzulera puigdemenditar bat, PSE-EE-ren sektore batek trotskismorantz jotzea eta autodeterminazioa defendatzea, nik zer dakit. Baina urteak badoaz, asuntua indarberritu nahian sartu dituzte aktore gazteak, traje modernoak eta koloretxoak dauzkaten gauzak; eta, hala ere, kontuak Hong Sang-sooren film bat dirudi, zeinean plano bat hainbeste luzatu daitekeen, ezen azkenerako dudatzen hasten baitzara pelikula den ikusten ari zarena ala argazki finko bat.

Baina hara, kilker-hots eternal horren erdian, far westeko belar-piloten zenbaketa amaiezinarekin akaberan, politikaren asperdura metafisikoaren muin-muinean, dardara bat sentitu da azken aste honetan. Inork espero ez zuen lekuan, gainera. Bale, ez da lurrikara izan. Batzuek telefono baten bibrasioarekin nahastuko zuten akaso. Gauza hauetarako sentsibilitate berezi samarra garatu dugunontzat, ordea, Satisfyer baten kontaktu gabeko presio-uhin horietako baten antzekoa izan da. Aber, banoala, banoala, banoala: badirudi desadostasun inportanteak daudela EAJren EBBko lehendakari nor izango den erabakitzeko prozesuan.

Andoni Ortuzarrek berriz aurkeztu du bere burua, soil-soilik arituko zela aurreikusten zen, baina hasi dira batzokietan izenak ateratzen eta profil publiko baxuagoko Eneko Lekueren izenaz gain –Etxebarriko zinegotziak alderdiaren funtzionamenduarekin kritiko diren babesa dauka–, hara non hasi den agertzen beste norbaiten grazia, itxoin, igo ezazue telebistaren bolumena, hitz egitera doa-eta: Aitor Esteban.

Ni behintzat, jo eta ma geratu naiz. Endemas, ikusirik Estebanek, militanteen kutxi-kutxiei diziplinatuki muzin egin ordez –Ortuzarren konfiantzazko aurrelaria izan baita Madrilén eta, gauza hauek, horrela, jende guztiaren aurrean, ez dira egiten–, nola esan duen edo, eman duen aditzera behintzat, gustatu egiten zaiola eta, berarengatik behintzat, ez gelditzeko.

Urduritasuna eragiten ote du horrek EAJren gaur egungo aginte-katean? Ba mezu jeltzaleak emititzen dituzten ohiko plataformei begiratuta, ez dago jakiteko modurik. Ni behintzat, perspektiba pixka bat eduki nahian *Deia*-ren webgunean sartu naizenean, honakoa zen lerroburu nagusia: *Imanol, concebido con semen de un donante: "Es un 'shock', no lo esperas"*.

Orduan, ba bueno, espekulatzea da aukera bakarra. Adibidez, galdetu liteke ze berrikuntza letorkeen EBBn Ortuzar bezalako *boomer* belaunaldiko norbait Esteban bezalako *boomer* belaunaldiko beste norbaitekin ordezkaturik, biak orain arte ekipo berean aritu badira. Baina hori litzateke orain estilatzaren diren analisi pseudo-soziologiko mehar, ilun eta laburtxo horietako batean geratzea, kontuan hartu gabe Alderdiak, bere buruaz fuerte pentsatzean, kontuan hartzen dituela gauza batzuk guk, euskotar arruntok, nekez imajinatzen ditugunak.

Barrundatzen dut, dena den, bada-goela interpretazio kultural bat: praxi jeltzale errealki existentetaren eta proiektatu beharreko fantasia politikoaren arteko orekan legoke kontua. Sinpleago: Ortuzarrek EAJ benetan zer den erakutsi du urtetan; Estebanek berriz, alderdiak zer izan beharko lukkeen –batez ere Gipuzkoako jeltzale askorentzat–.

Ez da zismarik gertatuko, hori garbi eduki behar du produkzio honen hurrengo kapituluak ikusi behar dituen edonork. Baina ez al da ederra, aspal-diko partez, tentsio narratibo pixka bat penintsulako euskal politikan? ●

Biolur
Gipuzkoa

**LURRA
HERRIARI
DEIKA**

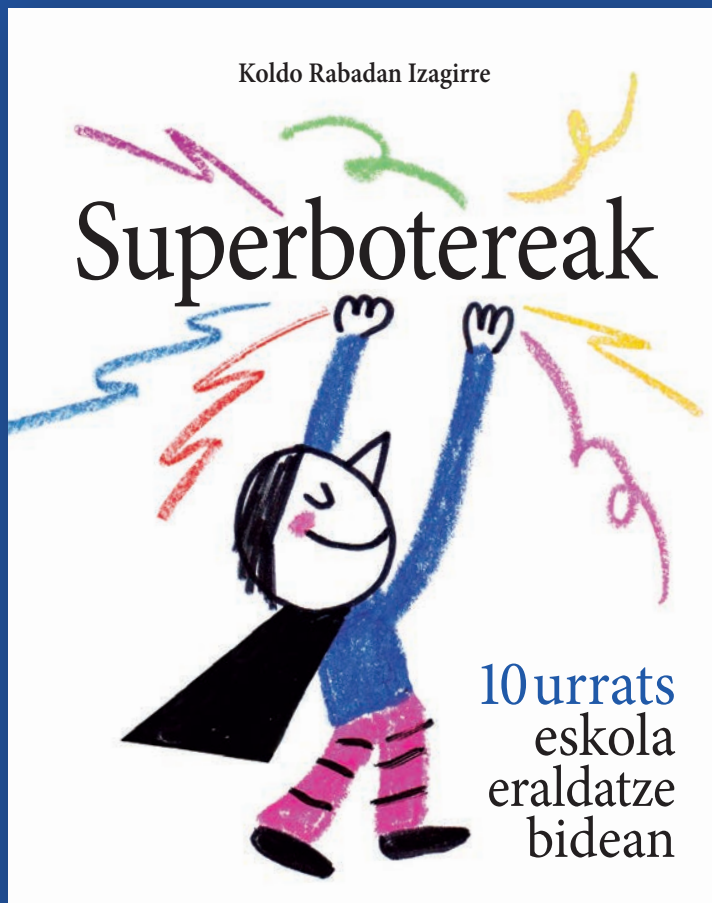
Kamiseta **22 €**

Bidalketa gastuak **5€**.

Bidalketa doan **40€**-tik gorako erosketetan.

 ARGIA

azoka.argia.eus (+34) **943 37 15 45**

Haur guztiek dute
superbotereren bat,
helduok hala ikusi ez arren.
Erabil behar genituzke
eskola-proiektua
diseinatzerakoan.

Liburua **16€**
+ Bidalketa gastuak

Koldo Rabadan egilearekin
hitzaldiak antolatzenko:
solasaldiak@argia.eus

azoka.argia.eus (+34) 943 37 15 45

